

Valdkond „Sotsiaalained”

Sisu

1. Valdkond „Sotsiaalne”	4
1.1. Ainevaldkonna pädevus	4
1.2. Ainevaldkonna õppeained.....	5
1.3. Ainevaldkonna kirjeldus	5
1.4. Üldpädevuste kujundamine ainevaldkonna õppeainetes	6
1.5. Lõiming	7
1.5.1. Lõiming teiste valdkonnapädevuste ja ainevaldkondadega.....	7
1.5.2. Läbivad teemad	7
2. Ajalugu.....	8
2.1. Üldalused.....	8
2.1.1. Õppe- ja kasvatusesmärgid	8
2.1.2. Õppeaine kirjeldus.....	9
2.1.3. Gümnaasiumi õpitulemused	10
2.2. I kursus „Üldajalugu”	10
2.3. II kursus „Eesti ajalugu I (kuni 16. ja 17. sajandi vahetuseni)”	13
2.4. III kursus „Eesti ajalugu II (kuni 19. sajandi lõpuni)”	14
2.5. IV kursus „Lähiajalugu I – Eesti ja maailm 20. sajandi esimesel poolel”	16
2.6. V kursus „Lähiajalugu II – Eesti ja maailm 20. sajandi teisel poolel”	18
2.7. VI kursus „Lähiajalugu III – 20. sajandi arengu põhijooned: Eesti ja maailm”	20
2.8. Õppetegevus	21
2.9. Füüsiline õpikeskkond	22
2.10. Hindamine	22
2.11. Valikkursus „Üldajalugu – Euroopa maade ja Ameerika Ühendriikide ajalugu”-.....	22
2.12. Valikkursus „Üldajalugu – maailma ajalugu: tsivilisatsioonid väljaspool Euroopat“ 12. klass .	26
3. Ühiskonnaõpetus.....	30
3.1. Üldalused.....	30
3.1.1. Õppe- ja kasvatusesmärgid	30
3.1.2. Õppeaine kirjeldus.....	30
3.1.3. Õpitulemused	32
3.2. I kursus.....	33
3.3. II kursus	35

3.5. Füüsiline õpikeskkond	37
3.6. Hindamine	37
3.7. Valikkursus „Inimene ja õigus“	37
4. Inimeseõpetus: kursus „Perekonnaõpetus“	43
4.1. Üldalused.....	43
4.1.1. Õppe- ja kasvatusesmärgid	43
4.1.2. Õppeaine kirjeldus.....	43
4.1. Gümnaasiumi õpitulemused	44
4.2. Õpitulemused ja õppesisu	45
4.3. Õppetegevus	47
4.4. Füüsiline õpikeskkond	48
4.5. Hindamine	48
5. Valikkursus „Psühholoogia” gümnaasiumile	49
5.1. Õppe- ja kasvatusesmärgid	49
5.2. Kursuse lühikirjeldus.....	49
5.3. Gümnaasiumi õpitulemused	49
5.4. Õpitulemused ja õppesisu	50
5.5. Õppetegevus	54
5.6. Füüsiline õpikeskkond	54
5.7. Hindamine	54
6. Valikkursus „Suhtlemispsühholoogia“	55
6.1. Õppe- ja kasvatusesmärgid	55
7.2 Aine lühikirjeldus	55
6.3. Gümnaasiumi õpitulemused	55
6.4. Õpitulemused ja õppesisu	55
6.5 Õppetegevus	57
6.6. Füüsiline õpikeskkond	58
6.7. Hindamine	58
7. Valikkursus „Globaliseeruv maailm“	58

1. Valdkond „Sotsiaalsed”

1.1. Ainevaldkonna pädevus

Sotsiaalne pädevus tähendab suutlikkust mõista inimühiskonna ajaloos ja nüüdisajal toimuvate ühiskondlike muutuste põhjuseid ja tagajärgi; tunda lihtsamaid sotsiaalteaduste uurimismeetodeid ja kasutada mõnda neist õppetöös ja igapäevases elus; luua tulevikutsenaariume ja –visioone mingis sotsiaalselt või personaalselt olulises valdkonnas; tunda ja austada inimõigusi ja demokraatiat, teadmisi kodanikuõigustest ning -vastutusest, nendega kooskõlas olevaid oskusi ja käitumist; ära tunda kultuurilisi eripärasid ja järgida üldtunnustatud käitumisreegleid; jätkuvalt huvituda oma rahva, kogukonna ja maailma arengust, kujundada oma arvamusi ning olla aktiivne ja vastutustundlik kodanik.

Gümnaasiumi lõpetaja:

- 1) mõistab inimühiskonna ajaloos ja tänapäeval toimuvate ühiskondlike muutuste protsesse ning olulisemate sündmuste põhjuseid ja tagajärgi;
- 2) austab demokraatiat ning inimõigusi, järgib üldtunnustatud käitumisreegleid ning on seadusekuulekas, teab kodanikuõigusi ja -kohustusi ning tunneb kodanikuvastutust;
- 3) tunneb mõningaid sotsiaalteaduste uurimismeetodeid ning kasutab neist mõnda õppetöös, seostades õpitut igapäevaeluga;
- 3) on omandanud oma tulevikuvõistluse, kavandab seda ja tegutseb oma tulevikuplaanide täitumise nimel;
- 4) tunneb erinevate rahvaste kultuure, nende eripära ning suhtub lugupidavalt individuaalsetesse, kultuurilistesse ja maailmavaatelistesse erinevustesse, juhul kui need vaated pole inimväärikust alandavad;
- 5) on omandanud teadmisi ja oskusi sotsiaalselt aktsepteeritud käitumisest ning inimestevahelistest suhetest, mis aitavad kaasa tõhusale toimimisele erinevates sotsiaalsetes kontekstides, väärtustades neid;
- 6) on omandanud teadmisi ja oskusi, mis toetavad tervikliku ning autonoomse inimese kujunemist, väärtustades sotsiaalset õiglust ning positiivset suhtumist endasse ja teistesse;

7) on omandanud teadmised, oskused ja hoiakud, mis toetavad tervikliku, iseseisva ja terviseteadliku inimese kujunemist;

8) väärtustab vabadust, inimväärikust, võrdõiguslikkust, ausust, hoolivust, sallivust, vastutustunnet, õiglust, isamaalisust ning peab lugu endast, teistest ja keskkonnast.

1.2. Ainevaldkonna õppeained

Ainevaldkonda kuuluvad ajalugu, ühiskonnaõpetus, inimeseõpetus ja geograafia (inimgeograafia). Ajalugu õpitakse 6 kohustuslikku kursust: „Üldajalugu“, „Eesti ajalugu I (kuni 16. ja 17. sajandi vahetuseni)“; „Eesti ajalugu II (kuni 19. sajandi lõpuni)“; „Lähiajalugu I – Eesti ja maailm 20. sajandi esimesel poolel“; „Lähiajalugu II – Eesti ja maailm 20. sajandi teisel poolel“; „Lähiajalugu III – 20. sajandi arengu põhjooned: Eesti ja maailm“; ning 2 valdkonna valikkursust: „Üldajalugu – maailma ajalugu: tsivilisatsioonid väljaspool Euroopat“; „Üldajalugu – Euroopa maade ja Ameerika Ühendriikide ajalugu“.

Ühiskonnaõpetust õpitakse 2 kohustuslikku kursust ning 1 valdkonna valikkursus, milleks on „Inimene ja õigus“.

Inimeseõpetust õpitakse 1 kohustuslik kursus „Perekonnaõpetus“ ja 2 valdkonna valikkursust „Psühholoogia“ ja „Suhtlemispsühholoogia“.

Geograafiat õpitakse sotsiaalainete valdkonnas 1 kohustuslik kursus „Rahvastik ja majandus“ ning 1 valdkonna valikkursus „Globaliseeruv maailm“.

1.3. Ainevaldkonna kirjeldus

Sotsiaalainetes käsitletakse inimese ja ühiskonna toimimist minevikus ning tänapäeval. Sotsiaalainete õppimine aitab kaasa erinevates õppeainetes õpitava tervikuks sidumisele ja tervikpildi kujunemisele ühiskonnast ning kujundab oskust mõista minevikunähtuste alusel toimuvat arengut.

Sotsiaalainete vahendusel kujuneb võime näha ühiskonna arengus põhjuslikke jm seoseid ning teha teadlikke valikuid seonduvalt iseenda ja sotsiaalse keskkonnaga, lähtudes ühiskonnas kehtivatest väärtustest ja moraalinormidest, ning toimida kõlbelse ja vastutustundliku ühiskonnaliikmena. Sotsiaalainetes käsitletavate õppeteemade käsitlemise kaudu kujundatakse õpilastes valmisolek aidata kaasa naiste ja meeste ebavõrdsuse kaotamisele ühiskonnas ja soolise võrdõiguslikkuse edendamisele. Ainevaldkonnasisese lõiminguga taotletakse valdkonna üldeesmärkide täitmist. Lõimingu aluseks on teemad, mõisted ja õpetamise meetodid.

Ajalooõpetuse eesmärk on kujundada õpilasi, kes on suutelised analüüsima ja mõistma maailma, milles nad elavad, ning tunnevad asjaolusid ja sündmusi, mis on maailmas juhtunud. Ajalooõpetuses omandavad õpilased kultuuriruumis orienteerumiseks vajalikke teadmisi oma kodukoha ning maailma minevikust ja kultuuripärandist ning erinevatest väärtussüsteemidest. Aine vahendusel hakkab õpilane teadvustama, analüüsima, kriitiliselt hindama ja tõlgendama minevikusündmusi ning -protsesse, nende omavahelisi seoseid ja seoseid tänapäevaga ning ajaloosündmuste erineva tõlgendamise põhjusi.

Inimeseõpetuse üldeesmärk on arendada õpilaste sotsiaalseid toimetulekuoskusi ning aidata kaasa õpilaste isiksuslikule arengule, kujundada terviseteadlikkust, teadmisi soolisest võrdsusest ja sotsiaalses elus vajalikke oskusi ning üldinimlikke väärtusi.

Ühiskonnaõpetuses omandavad õpilased sotsiaalse kirjaoskuse: teadmised, oskused, väärtused ja hoiakud ühiskonnas toimimiseks ning vastutustundlike otsuste tegemiseks. Õppeaine eesmärk on luua eeldused kodanikudentiteedi ja ühiskonna sidususe tugevdamiseks ning aktiivse kodaniku kujunemiseks, toetada dialoogivalmidust ja austust maailma erinevalt mõistvate inimeste vahel, samuti õpilase enese teadlikkust maailmavaatelistes küsimustes. Õppesisu käsitlemises teeb valiku aineõpetaja arvestusega, et kirjeldatud õpitulemused, üld- ja valdkonnapädevused ning taotletavad õpitulemused oleksid saavutatud. Valikkursuse konkreetne õppesisu täpsustatakse kursuse alguses õpetaja ja õpilaste koostöös.

Sotsiaalvaldkonna õppeainete kaudu õpitakse tundma ja järgima ühiskonnas kehtivaid väärtusi, norme ning reegleid. Omandatakse teadmisi, oskusi ja hoiakuid sotsiaalselt aktsepteeritud käitumisest ning inimestevahelistest suhetest, mis aitavad kaasa tõhusale kohanemisele ning toimetulekule perekonnas, eakaaslaste hulgas, kogukonnas ja ühiskonnas. Sotsiaalainete kaudu kujundatakse alus maailmavaatelise mitmekesisuse arvestamiseks ning valmisolek dialoogiks erineva maailmavaate esindajatega.

1.4. Üldpädevuste kujundamine ainevaldkonna õppeainetes

Ainevaldkond võimaldab kujundada kõiki üldpädevusi igapäevases õppes nii teooria kui ka praktiliste tegevuste kaudu. Pädevustes eristatava nelja omavahel seotud komponendi – teadmiste, oskuste, väärtushinnangute ning käitumise – sidumisel on kandev roll õpetajal, kelle väärtushinnangud ja enesekehtestamisoskus loovad sobiliku õpikeskkonna ning mõjutavad õpilaste väärtushinnanguid ja käitumist.

Kultuuri- ja väärtuspädevuse kujunemist toetavad kõik ainevaldkonna õppeained erinevate rõhuasetuste kaudu. Näiteks toetavad ajalugu, ühiskonnaõpetus ja geograafia suutlikkust mõista humanismi, demokraatia ja jätkusuutliku arengu põhimõtteid ning juhendada nendest oma tegutsemises, samuti lugupidavat suhtumist erinevatesse maailmavaatelistesse ja kultuurilistesse tõekspidamistesse. Inimeseõpetus toetab väärtussüsteemide mõistmist, mõtete, sõnade ja tunnetega kooskõlas elamist, oma valikute põhjendamist ning enda heaolu kõrval ka teiste arvestamist. Oskust seista vastu kesksete normide rikkumisele ning järgida sotsiaalse õigluse ja eri soost inimeste võrdse kohtlemise põhimõtteid õpetab ühiskonnaõpetus.

Enesemääratluspädevust aitab vormida eeskätt inimeseõpetus, mis toetab õpilase eneseanalüüsivõime kujunemist, õpetab hindama oma nõrku ja tugevaid külgi, järgima terveid eluviise, lahendama iseendaga, oma vaimse ja füüsilise tervisega seonduvaid ning inimsuhetes tekkivaid probleeme. Rahvusliku, kultuurilise ja riikliku enesemääratluse kujunemist toetavad teisedki valdkonna õppeained.

Õpipädevus. Iga sotsiaalvaldkonna õppeaine kujundab suutlikkust organiseerida õpikeskkonda, leida õppimiseks vajalikke vahendeid ja teavet ning arendab õpioskusi, oskust õppimist mõtestada ja plaanida ning kasutada õpitut erinevates kontekstides.

Suhtluspädevus. Suutlikkust ennast selgelt ja asjakohaselt erinevates suhtlusolukordades väljendada; lugeda ning mõista teabe- ja tarbetekste ning ilukirjandust; kirjutada eri liiki tekste, kasutades kohaseid keelevahendeid ja sobivat stiili; väärtustada õigekeelsust ning väljendusrikast keelt taotlevad kõik valdkonna õppeained.

Matemaatika-, loodusteaduste- ja tehnoloogiaalane pädevus. Sotsiaalainete õppimine eeldab suutlikkust analüüsida erineval kujul esitatud statistilisi andmeid (graafikuid, tabelleid, diagramme) ning teha nende põhjal järeldusi, kasutada matemaatilisi sümboleid ja meetodeid erinevaid ülesandeid lahendades (nt ajaarvamist ja ressursse plaanides) ning tulemuse tõesust kontrollides. Seda toetavad õppetegevuse kaudu kõik valdkonna õppeained. Sotsiaalaineid õppides tutvutakse tehnika ja tootmise arengu seostega ühiskonna muutumise vältel; õpitakse hindama tehnoloogia rakendamise kaasnevaid võimalusi ja ohte; mõistma tehnoloogia nüüdisaegseid arengusuundi ning tehnoloogia ja teaduse omavahelisi seoseid; rakendama tänapäevast tehnoloogiat tõhusalt ning eetilisel oma õpi-, töö- ja suhtluskeskkonda kujundades; kasutama tehnovahendeid eesmärgipäraselt ning säästlikult, järgides seejuures ohutuse ja autoriõiguste kaitse nõudeid. **Ettevõtlikkuspädevuse** peamine kujundaja on ühiskonnaõpetus, kuid aitavad teisedki valdkonna õppeained. Õpitakse nägema, analüüsima ja lahendama probleeme, seadma eesmärgi, valida ideede elluviimiseks sobivaid ja loovaid meetodeid ning tegema eesmärkide saavutamiseks koostööd.

1.5. Lõiming

1.5.1. Lõiming teiste valdkonnapädevuste ja ainevaldkondadega

Sotsiaalne on teiste ainevaldkondadega seotud valdkonnapädevuste kujundamise kaudu.

Keel ja kirjandus – suutlikkus väljendada end selgelt ja asjakohaselt nii suuliselt kui ka kirjalikult, lugeda ning mõista erinevaid tekste; kasutada kohaseid keelevahendeid ja sobivat stiili ning ainesõnavara ja väljendusrikast keelt, järgida õigekeelsusnõudeid. Lisaks tähtsustuvad teksti kriitilise analüüsi oskus, meediakirjaoskus, info hankimine ja selle kriitiline hindamine, tööde vormistamine ning autoriõiguse kaitse.

Võõrkeeled – teadmised erinevatest kultuuridest ja traditsioonidest, oma kultuuri ja teiste kultuuride erinevuste mõistmine ning lugupidamine teiste keelte ja kultuuride vastu; suhtlemine mitmekultuurilises ühiskonnas; võõrkeeleoskus.

Matemaatika – ajaarvamine; ressursside plaanimine (aeg, raha); matemaatiline kirjaoskus, arvandmete esitlemine ja tõlgendamine (graafikud, tabelid, diagrammid); oskus probleeme esitada, sobivaid lahendusstrateegiaid leida ja neid rakendada, lahendusideid analüüsida ning tulemuse tõesust kontrollida; oskus loogiliselt arutleda, põhjendada ja tõestada ning väärtustada matemaatilist käsitlust kui analüüsimeetodit.

Loodusained – geograafilise asendi ja looduskeskkonna mõju inimühiskonna arengule, inimese areng ja rahvastikuprotsessid; majanduse ressursid; ühiskonna jätkusuutlikkus, säästlik tarbimine, üleilmastumine, globaalprobleemide, sh keskkonnaprobleemide märkamise, mõistmine ning jätkusuutliku ja vastutustundliku, sh loodushoidliku eluviisi väärtustamine.

Kunstiained – Eesti, Euroopa ja erinevate maailma rahvaste kultuuri teemade käsitlemine ja kultuuriloomingu väärtustamine, iluhinnangute muutumine ajas; esteetiline areng ja eneseteostus, rahvakultuur, loominguline eneseväljendusoskus.

Kehaline kasvatus – suutlikkus mõista ja väärtustada kehalise aktiivsuse tähtsust tervisliku eluviisi osana eri ajastuil ning meditsiinisäavutuste rolli ühiskonna arengus; arendada sallivat suhtumist kaaslastesse ja järgida ausa koostöö põhimõtteid.

1.5.2. Läbivad teemad

Läbivad teemad on üldpädevuste saavutamise teenistuses ning võimaldavad aineõppe kursuste ning muude õppetegevuste lõimimiseks leida sobilikke teemasid, meetodeid ning õppekorralduse ülesehituse viise. Läbivad teemad aitavad kaasa sotsiaalvaldkondliku pädevuse järjepidevale kujundamisele, pakkudes kokkupuutekohti ühiskonnas aktuaalsete teemade käsitlemiseks õppe raames.

Elukestev õpe ja karjääri planeerimine. Sotsiaalseid õppides käsitletakse inimeste erinevate tegevusalade arengut eri ajajärkudel, majanduslikke protsesse ühiskonnas ja nende mõju inimtegevusele. Erinevate õppetegevuste kaudu suunatakse õpilasi mõistma ja väärtustama elukestvat õpet kui elustiili ning mõtestama karjääri planeerimist kui jätkuvat otsuste tegemise protsessi. Õppetegevus võimaldab vahetult kokku puutuda töömaailmaga, nt ettevõtte külastusi, õpilastele tutvustatakse ainevaldkonnaga seotud ameteid, erialasid ja edasiõppimisvõimalusi. Õppetegevus võimaldab õpilasel süvendada teadmisi hariduse ja töömaailma vahelistest seostest, töösuhetest käsitlevatest õigusaktidest. Arendatakse iseseisva õppimise oskust ja vastutusvõimet ning oskust iseseisvalt leida ja analüüsida oma arengu vajadustest tulenevat infot edasiõppimise võimaluste kohta ja koostada karjääriplaan. Erinevad õppetegevused, sh õpilaste iseseisvad tööd, võimaldavad õpilasel seostada huvisid ja võimeid ainealaste teadmiste ja oskustega ning mõista, et hobiaid ja harrastused hoiavad elu ja karjääri tasakaalus.

Keskkond ja jätkusuutlik areng. Õpitakse väärtustama keskkonda kui tervikut, mõistma inimtegevuse mõju keskkonna arengule ja keskkonnaprobleemide lahendamisele; aru saama inimkonna kultuurilise, sotsiaalse, majandusliku, tehnoloogilise ja inimarengu erinevate tunnuste vastastikusest seotusest. Õpitakse mõistma inimtegevusega kaasnevaid riske ning vajadust kujundada isiklike seisukohti keskkonnaküsimustes, olema sotsiaalselt aktiivne ja vastutustundlik.

Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus. Õpitakse väärtustama demokraatliku ühiselu korraldamist, koostööoskust, toetama algatusvõimet ning hindama vabatahtlikkusel põhinevat tegutsemist.

Kultuuriline identiteet. Õpitakse mõistma inimese rolli kultuuri kandjana, edasivijana ja kultuuride vahendajana ning aru saama kultuuridevahelise suhtlemise ja koostöö tähtsusest. Teadvustatakse osalemist kultuuridevahelises suhtluses; väärtustatakse sallivust ning oma kultuuri ja teiste kultuuride pärandit, taunitakse diskrimineerimist ning tunnustatakse mineviku ja tänapäeva ühiskondade kultuurilist mitmekesisust.

Teabekeskkond. Õpitakse määrama oma teabevajadusi ja leidma sobivat teavet; arendatakse kriitilise teabeotsingu ja -analüüsi oskusi; teadvustatakse meedia toimimist ja mõju, vajadust tunda avalikus ruumis (sh teabekeskkonnas) kehtivaid reegleid ning järgida autoriõiguste kaitset.

Tehnoloogia ja innovatsioon. Õpitakse mõistma tehnoloogiliste uuenduste mõju inimeste töö- ja eluviisile, elukvaliteedile ning keskkonnale nii tänapäeval kui ka minevikus; aru saama tehnoloogiliste, majanduslike, sotsiaalsete ning kultuuriliste uuenduste vastastikustest mõjudest; käsitletakse tehnoloogilise arengu positiivsete ja negatiivsete mõjude ning tehnoloogia arengu ja selle kasutamise eetilisi küsimusi; kasutatakse info- ja kommunikatsioonitehnoloogiat (IKT) eluliste probleemide lahendamiseks ning oma õppimise ja töö tõhustamiseks.

Tervis ja ohutus. Õpitakse analüüsima erinevate valikute ja riskikäitumise (sh uimastite) mõju ning tegema tervisele ja turvalisusele (sh keskkonnale ja ühiskonnale) ohutuid otsuseid.

Väärtused ja kõlblus. Õpitakse analüüsima väärtusi ja kõlbelisi norme ning tundma erinevate väärtussüsteemide seoseid ajaloolis-kultuurilises kontekstis, religiooni ja maailmavaatega seoses; reflekteeritakse arutletakse isiklike väärtushoiakute ja kõlbeliste tõekspidamiste üle; õpitakse arvestama erinevaid vaateid ja seisukohti oma tegevust plaanides, väärtustama mitmekesisust kui ühiskonna rikkuse ja arengu tingimust.

2. Ajalugu

2.1. Üldalused

2.1.1. Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Gümnaasiumi ajalooõpetusega taotletakse, et õpilane:

- 1) tunneb huvi mineviku vastu ja teadvustab enda võimalusi mineviku uurijana ning ajaloos osalejana, määratleb end oma rahva liikmena, eurooplasena ja maailmakodanikuna;
- 2) tunneb ajalugu ajastut iseloomustavate sündmuste, protsesside, vaimulaadi ja isikute kaudu;
- 3) mõistab ajaloosündmuste ja protsesside põhjuse-tagajärje, sarnasuse-erinevuse, järjepidevuse olemust ning erineva tõlgendamise põhjusi, võtab oma seisukohti kujundades arvesse ajastu konteksti;
- 4) väärtustab kultuurilist mitmekesisust ning mõistab seda ühiskonna rikkuse ja arengu eeldusena, teadvustab oma võimalusi kultuuripärandi säilitajana ning edasikandjana;
- 5) leiab ja analüüsib kriitiliselt ajaloo teavet sisaldavat infot, hindab allikate usaldusväärsust

ning kasutab erinevaid teabeallikaid eesmärgipäraselt;

6) mõistab ja tunnustab inimeste, vaadete ja olukordade erinevusi, kujundab ning põhjendab oma seisukohta, analüüsib ja hindab oma tegevust ning näeb ja korrigeerib oma eksimusi;

7) teab ja kasutab kontekstis ajaloo põhimõisteid ning eristab ajaloofakti tõlgendusest ja arvamusest;

8) tunneb ja kasutab erinevaid õpivõtteid, tekstiliike, infokanaleid ja IKT vahendeid, väljendab oma teadmisi ja oskusi suuliselt ja kirjalikult ning kaitseb argumenteeritult oma seisukohta.

2.1.2. Õppeaine kirjeldus

Ajalooõpetus aitab õpilasel omandada kultuuriruumis ja ajaloolises keskkonnas orienteerumiseks vajalikke teadmisi ja oskusi ning teadvustada ja analüüsida minevikunähtuste muutlikkust, tõlgendatavust, omavahelisi seoseid ning seoseid tänapäevaga.

Käsitletakse inimeste igapäevaelu ja maailmapilti, ühiskonna, kultuuri ja mõtteviisi, sh väärtushinnangute muutumist ning ajaloolisi isikuid ja sündmusi nii enda kui ka teiste vaatenurgast lähtuvalt.

Gümnaasiumi ajalooõpetuse kursuste järjekord on kronoloogilis-temaatiline, st ajaloolisi probleeme käsitletakse kronoloogilist järgnevust silmas pidades. Gümnaasiumi algul ei ole õpilastele jõukohane temaatiliseks käsitluseks vajalik ajalisel ja kultuuriliselt kaugemate valdkondade vaheliste seoste loomise ning nägemise oskus. Temaatilise käsitluseni jõutakse gümnaasiumi lõpul lähiajaloo III kursusega, mida õppides saab õppija toetuda varem omandatule.

Ainesisus, suurte teemablokkide sees võib rakendada võrdluse ja üldistuse tegemiseks temaatilist käsitlust kõigis kursustes.

Ajalugu õpitakse 6 kohustuslikku kursust: 1. „Üldajalugu”, 2. „Eesti ajalugu I (kuni 16. ja 17. sajandi vahetuseni)”; 3. „Eesti ajalugu II (kuni 19. sajandi lõpuni)”; 4. „Lähiajalugu I – Eesti ja maailm 20. sajandi esimesel poolel”; 5. „Lähiajalugu II – Eesti ja maailm 20. sajandi teisel poolel” ja 6. „Lähiajalugu III – 20. sajandi arengu põhijooned: Eesti ja maailm”;

Lisaks õpitakse 2 valdkonna valikkursust: 1. „Üldajalugu – maailma ajalugu: tsivilisatsioonid väljaspool Euroopat” 2. „Üldajalugu – Euroopa maade ja Ameerika Ühendriikide ajalugu”.

Eesti ajaloo kursuste suurte teemablokkide ees on vastavad üldajaloo teemablokid. Üldajaloo kursuses õpitud teemasid ja põhimõisteid Eesti ajaloo kursuses eraldi esile ei tooda.

Kursuste õppimine toimub kronoloogilise järgnevuse põhimõtet arvestades, st üldajaloo kursus on esimene, seejärel õpitakse Eesti ajalugu ning siis lähiajalugu.

Ajalooõpetusel on kronoloogiline, poliitiline, majanduslik, sotsiaalne, kultuuriline ja ideede dimensioon. Erinevaid teemasid õppides võib rõhk olla kõigil võrdselt või mõnel nimetatutest.

Gümnaasiumi ajalooõpetuses tähtsustatakse probleemikeskset käsitlust, analüüsides hinnanguid ja tõlgendusi erinevast seisukohast lähtuvalt. Mõistmaks, et ajalookirjutamine sõltub ajast ning ajalooürija seisukohast, kujundatakse kriitilist suhtumist erinevatesse mõtteviisidesse, võrreldakse ajaloosündmuste ja -nähtuste käsitlemist eri allikates ning hinnatakse allikate usaldusväärsust.

Ajalooõpetuses väärtustatakse kultuurilist mitmekesisust ning kujundatakse mõistmist, et mitmekesisus on ühiskonna rikkus ja arengu tingimus. Teadvustatakse õppija rolli kultuuripärandi säilitajana ning edasikandjana.

Ajalooõpetus toetab õppija enesemääratluse kujunemist ja võimet

asetada end kellegi teise olukorda, vaadelda maailma kellegi teise seisukohast lähtudes.

Õppijat suunatakse arutluse ja analüüsi kaudu looma seoseid ja tegema järeldusi, kujundama isiklikku suhtumist ning põhjendama seda argumenteeritult. Kriitilise mõtlemise kujundamiseks käsitletakse erinevaid allikaid jt õppetekste, mis annavad ajaloosündmustele hinnangu erinevast seisukohast lähtuvalt.

Ajalooõpetuse analüüsimise kaudu rikastub väärtussüsteem, kujuneb rahvuslik ja kultuuriline identiteet, sallivus ja pooldav suhtumine demokraatlikesse väärtustesse,

areneb õpilase ajalooline mõtlemine ning rikastub ajalooteadvus.

Ajaloo mõistmisele aitavad kaasa ekskursioonid, õppekäigud, ajaloo- ja ilukirjandus, teater ja kino, meedia, internet, erinevad inimesed ning paigad. Selle kogemuse ühendamisel koolis õpituga kujuneb õpilasel järk-järgult välja arusaam ajaloost. Õpilaste maailmapilti rikastab ainetevaheline integratsioon ning lähedaste teemade käsitlemine erinevatest aspektidest lähtuvalt.

Ajalooõpetuse kaudu kujundatakse erinevaid oskusi:

- 1) ajas orienteerumise oskus; oskus leida, analüüsida ja mõista seoseid ning mõtestada ajaloolise keskkonna kujunemist;
- 2) ajalooalaste mõistete tundmine ja kontekstis kasutamine; oskussõnavara laienemine;
- 3) ajalooalaste küsimuste esitamine ning neile vastates erinevate lahenduste pakkumine;
- 4) funktsionaalne kirjaoskus, kriitiline mõtlemine, arutlusoskus, järelduste tegemine ja seoste loomine ning oma seisukoha kujundamine ja põhjendamine;
- 5) empaatia, oskus asetada end kellegi teise olukorda ajastut arvestades, koostöö- ja konfliktilahendusoskus;
- 6) allikaanalüüs ja töö ajalookaardiga, info leidmine erinevatest teabeallikatest, selle kasutamine, kriitiline hindamine ja analüüsimine, allika usaldusvärsuse hindamine;
- 7) suuline ja kirjalik eneseväljendus, referaadi ja ajalooalase uurimistöö koostamine, IKT vahendite kasutamine info hankimiseks ning oma töötulemuste esitlemiseks.

Oskuste kujundamine ajalooõpetuses on pidev protsess ning see toimub erinevate õppeteemade läbimise kaudu.

2.1.3. Gümnaasiumi õpitulemused

Gümnaasiumi lõpetaja:

- 1) tunneb ajalooliste ajastute iseloomulikke tunnuseid ja vaimulaadi, Eesti ajaloo seoseid Euroopa ja maailma ajalooga, mõistab ajaloolise arengu järjepidevust ning ajaloosündmuste ja -protsesside erineva tõlgendamise põhjusi;
- 2) tunneb maailma olulisemaid kultuurisaavutusi ja mõistab kultuuri järjepidevust, väärtustab kultuurilist mitmekesisust, teadvustab kultuuri rolli enesemääratlemises ning oma rolli kultuuri kandjana ja kultuuripärandi säilitajana;
- 3) võrdleb ning analüüsib poliitilisi, ühiskondlikke, olmelisi ja/või kultuurilisi arengusuundi ja probleeme, kirjeldab ideoloogiliste ning tehnoloogiliste muutuste mõju inimeste eluviisile ja väärtushinnangutele, võrdleb suurriikide mõju maailma majandusele ning poliitikale eri ajastutel, analüüsib riikidevahelist koostööd ja konfliktide lahendamise viise;
- 4) leiab, selekteerib, refereerib ja analüüsib kriitiliselt infot, erinevaid teabeallikaid, sh ajalookaarte ja seisukohti, hindab allika või käsitluse usaldusvärsust, eristab fakti arvamusest; selgitab sündmuste või protsesside erineva tõlgendamise põhjuseid;
- 5) kasutab ajaloolist sõnavara, erinevaid õpivõtteid, korrigeerib oma eksimusi, koostab referaate ja uurimusi, kirjutab arutlusi, osaleb diskussioonis, töötab kaardiga, väljendab oma teadmisi ja oskusi suuliselt ja kirjalikult ning kasutab IKT vahendeid;
- 6) suudab rekonstrueerida minevikus elanud inimeste elu, vaadeldes maailma nende pilgu läbi ning võttes arvesse ajastu eripära.

2.2. I kursus „Üldajalugu” 10. klass

1. Antiikaeg

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) mõistab riigi, kultuuri ja ühiskonna olemuslikku seost antiikaja näidete põhjal;
- 2) selgitab antiiktsivilisatsioonide tähtsust maailma ajaloos antiikaja näidete põhjal ning mõistab antiigipärandi olulisust tänapäeval;
- 3) tunneb ning võrdleb demokraatliku ja aristokraatliku linnriigi, Rooma vabariigi ja keisririigi toimimise põhimõtteid;
- 4) iseloomustab religiooni ja mütoloogia osa antiikaja inimese maailmapildis ning kristluse tekkelugu ja kujunemist riigiusuks;
- 5) iseloomustab näidete abil antiikkultuuri saavutusi, toob esile seosed antiikkultuuri ja Euroopa kultuuri kujunemise vahel, töötab ajastut iseloomustavate allikatega ning hindab neid kriitiliselt;
- 6) näitab kaardil Kreeka linnriike ja hellenistliku kultuuri levikuala ning Rooma riigi laienemist;
- 7) teab, kes olid Homeros, Herodotos, Sokrates, Platon, Aristoteles, Perikles, Aleksander Suur, Romulus, Caesar, Augustus, Constantinus Suur, Jeesus ja Paulus, ning iseloomustab nende tegevust;
- 8) teab ja kasutab kontekstis mõisteid *polis, aristokraatia, türannia, demokraatia, hellen, barbar, kodanik, senat, konsul, vabariik, keisririik, patriits, plebei, Piibel, Vana Testament, Uus Testament, Rooma õigus*.

Õppesisu

1. Kreeka linnriigid: valitsemine, kodanikkond, eluolu. Sparta ja Ateena.
2. Hellenid ja barbarid: hellenite kasvatus, haridus ja igapäevaelu.
3. Kreeka kultuur: mütoloogia ja religioon. Homerose eeposed. Ajalookirjutuse algus. Kõnekunst. Teater. Filosoofia: Sokrates, Platon, Aristoteles. Olümpiamängud.
4. Makedoonia tõus ja hellenism: Aleksander Suur.
5. Rooma riigi teke.
6. Rooma vabariik ja selle korraldus.
7. Rooma tõus suurriigiks: armee. Caesar. Keisrivõimu kehtestamine: Augustus. Lääne-Rooma ja Ida-Rooma.
8. Rooma ühiskond ja eluolu: perekond, kasvatus ja haridus. Rooma õigus. Rooma kui antiikaja suurlinn. Ehituskunst.
9. Religioon: ristiusu teke ja levik ning tõus riigiusuks.
10. Antiiktsivilisatsioonide saavutused ja tähtsus maailma ajaloos.

2. Keskaeg

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) mõistab riigi, kultuuri ja ühiskonna olemuslikku seost keskaja kontekstis;
- 2) iseloomustab keskaja ühiskonda ja eluolu ning analüüsib kriitiliselt keskaja erinevaid teabeallikaid;
- 3) iseloomustab kiriku osa keskaja ühiskonnas ja kultuuris ning inimeste mõttemaailma kujundajana;
- 4) teab linnade tekkimise põhjusi ja iseloomustab, kuidas funktsioneeris linnaühiskond;
- 5) iseloomustab islami teket ja levikut ning väärtustab islami kultuuripärandit;
- 6) teab ristisõdade põhjusi ja tulemusi ning mõju kultuurile ja väärtushinnangutele;
- 7) iseloomustab keskaegsete ülikoolide tegevust;
- 8) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *kirik, klooster, vaimulikud ordud, ketserlus, inkvisitsioon, ristisõjad, läänikord, naturaalmajandus, raad, tsunft, gild, Hansa Liit, skolastika, koraan*;

9) teab, kes olid Muhamed, Karl Suur, Innocentius III ja Aquino Thomas, ning iseloomustab nende tegevust.

Õppesisu

1. Rahvasterändamine ja Lääne-Rooma riigi langus.
2. Frangi riik: Karl Suur. Lääne-Euroopa riikide teke.
3. Ühiskond ja eluolu: läänikord. Feodaalide ja talurahva eluolu. Rüütlikultuur. Linnaühiskond: kaubandus, käsitöö, valitsemine.
4. Islami teke ja levik: Muhamed. Koraan.
5. Ilmalik võim ja vaimulik autoriteet: keisrivõim ja paavstlus. Religiooni dominantsus. Vaimulikud ordud. Ketserlus.
6. Ristisõjad.
7. Ülikoolid ja skolastika.

3. Uusaeg

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) mõistab riigi, kultuuri ja ühiskonna olemusliku seose ning väärtushinnangute muutumist uusajal;
- 2) iseloomustab uut maailmapilti ning selgitab renessansi, maadevastuste ja reformatsiooni osa selle kujunemisel; analüüsib kriitiliselt erinevaid teabeallikaid;
- 3) teab, mis mõju avaldasid Prantsuse revolutsioon ja Napoleoni reformid Euroopale;
- 4) iseloomustab industriaalühiskonda ning analüüsib selle mõju inimeste igapäevaelule;
- 5) näitab ja analüüsib uusajal toimunud muutusi Euroopa poliitilisel kaardil;
- 6) tunneb teaduse ja tehnika arengu põhijooni ning tähtsamaid saavutusi uusajal;
- 7) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *renessanss, humanism, reformatsioon, absolutism, parlamentarism, valgustus, revolutsioon, reform, kapitalism, kolonialism, monopol, urbaniseerumine, sotsialism*;
- 8) teab, kes olid Leonardo da Vinci, Christoph Kolumbus, Fernão de Magalhães, Martin Luther, Louis XIV, Voltaire, George Washington, Napoleon, Karl Marx ja Otto von Bismarck, ning iseloomustab nende tegevust.

Õppesisu

1. Uue maailmapildi kujunemine: renessanss ja humanism, maadevastuste mõjud ja tagajärjed, reformatsioon ja vastureformatsioon.
2. Absolutism ja parlamentarism: poliitiline kaart uusaja alguses. Absolutism Prantsusmaal, parlamentarismi kujunemine ja kindlustumine Inglismaal. Ameerika Ühendriikide iseseisvumine.
3. Prantsuse revolutsiooni ja Napoleoni sõdade mõju Euroopale: valgustus. Prantsuse revolutsioon ja Napoleoni sõjad, nende mõju Euroopale. Viini kongress. Rahvusluse tõus ja rahvusriikide teke.
4. Industriaalühiskond: tööstuslik pööre, industriaalühiskonna iseloomulikud tunnused, masstootmine ja monopolid. Maailmamajandus, teaduse ja tehnoloogia areng uusajal.

2.3. II kursus „Eesti ajalugu I (kuni 16. ja 17. sajandi vahetuseni)” 10. klass

1. Esiaeg

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) teab ja iseloomustab tähtsamaid Eesti esiaja perioode inimeste tegevusalade ning eluolu muutuste alusel; tõlgendab muististe alusel inimeste eluolu ja ühiskondlikku korraldust ning uskumusi ja vaimulaadi;
- 2) iseloomustab esiaja eestlaste suhteid naaberrahvastega ning vastastikuseid mõjutusi;
- 3) iseloomustab Eesti halduskorraldust ja majanduslikku arengut esiaja lõpul;
- 4) seletab ja kasutab kontekstis mõisted *arheoloogiline kultuur, muistis, muinaslinnus, kalme, maakond, kihelkond, malev, animism*.

Õppesisu

1. Antropogeneesi põhijärgud. Inimasustuse levik maailmas. Jääaeg ja selle taandumine. Inimasutuse algus Euraasia põhjaosas.
2. Tähtsamad arheoloogilised kultuurid. Muinasaja allikad ja nende uurimine. Kiviaja kultuurid Eestis: Kunda kultuur, kammkeraamika kultuur, nõorkeraamika ehk venekirvestekultuur – elanike peamised tegevusalad ning kultuuri iseloomustavad muistised.
3. Metalliaeg. Pronksiaeg. Asva kultuur.
4. Rauaaeg. Põlispõllundus, kalmed, linnused.
5. Eesti esiaja lõpul. Suhted naabritega: idaslaavlased, balti hõimud, viikingid. Rahvusvaheliste kaubateede kujunemine ja Eesti.
6. Eesti ühiskond esiaja lõpul: sotsiaalne kihistumine. Maakonnad ja kihelkonnad. Linnused. Külad ja elamud.
7. Muinasusund ja ristiusu levik Eestis.
8. Muinasusundi seos loodusega. Vanimad teated ristiusu levikust Eestis.

2. Keskaeg

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) analüüsib Balti ristiõja põhjusi, käiku ja tulemusi erinevate osaliste vaatenurgast;
- 2) tunneb muutusi Vana-Liivimaa riiklikus korralduses ja poliitilisel kaardil; iseloomustab suhteid naaberriikidega;
- 3) analüüsib Jüriöö ülestõusu tähtsust ja tähendust ajaloolise narratiivina;
- 4) iseloomustab Eesti keskaja ühiskonda: läänikord, talurahva õiguslik seisund ja majanduslik olukord, käsitöö ja kaubandus, eluolu linnades; loob seoseid Eesti ja Euroopa ajaloo vahel keskajal;
- 5) kirjeldab Eesti keskaja kultuuri põhijooni ning mõistab ristiusu mõju Eesti kultuurile, vaimuelule ja väärtushinnangute muutumisele; saab aru kultuurilist järjepidevust;
- 6) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *Vana-Liivimaa, Liivi Ordu, vasallkond, mõis, teoorjus, sunnismaisus, adramaa*;
- 7) teab, kes olid Lembitu, Kaupo, piiskop Albert ja kroonik Henrik, ning iseloomustab nende tegevust.

Õppesisu

1. Muistne vabadusvõitlus: Balti risticsõdade põhjused. Muistse vabadusvõitluse kulg. Eestlaste lüüasaamise põhjused ja tagajärjed. Henriku Liivimaa kroonika ajalooallikana.
2. Vana-Liivimaa riigid: riiklik korraldus ja poliitiline kaart. Seisused. Maapäev. Vana-Liivimaa riikide omavahelised suhted ja suhted naabritega.
3. Jüriöö ülestõus, selle põhjused ja tagajärjed.
4. Keskaja ühiskond Eestis: läänikorraldus. Mõisate rajamine. Sunnismaisuse ja teoorjuse kujunemine.
5. Keskaegsed linnad Eestis: linnade valitsemine. Käsitöö, kaubandus, Hansa Liit. Gildid ja tsunftid. Eluolu linnas.
6. Kirik ja kultuur: vaimulikud ordud ja kloostrid. Arhitektuur.

3. Üleminekuaeg keskajast uusaega

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) iseloomustab rahvusvahelisi suhteid Läänemere piirkonnas 16. sajandil;
- 2) selgitab allikate alusel Liivi sõja eellugu, kulgu ja tulemusi;
- 3) teab muutusi riiklikus korralduses ja poliitilisel kaardil sõdade ajal;
- 4) iseloomustab reformatsiooni mõju ja tähtsust eesti kultuuriloos; analüüsib muutusi mentaliteedis ning vaimuelus;
- 5) teab, kes olid Balthasar Russow, Ivan IV ja Wolter von Plettenberg, ning iseloomustab nende tegevust.

Õppesisu

1. Tugeva keskvõimuga riikide kujunemine Läänemere regioonis.
2. Reformatsioon Eestis: haridusolud. Eestikeelse trükisõna algus.
3. Liivi sõda: Vana-Liivimaa asend Läänemere regioonis. Liivi sõja eellugu, kulg ja tulemused.
4. Eesti kolme kuningriigi valduses: riiklik korraldus ja poliitiline kaart. Vastureformatsioon.
5. Kultuuri areng: Balthasar Russowi kroonika ajalooallikana. Reformatsiooni ja vastureformatsiooni mõju vaimuelule.

2.4. III kursus „Eesti ajalugu II (kuni 19. sajandi lõpuni)” 11. klass

1. Rootsi aeg

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) teab, kuidas toimus Rootsi võimu järkjärguline kehtestamine kogu Eesti alal;
- 2) iseloomustab allikate ja teabetekstide põhjal Rootsi poliitikat Eesti- ja Liivimaal;
- 3) kirjeldab talurahva õigusliku ja majandusliku olukorra muutumist Rootsi ajal;
- 4) mõistab luterluse mõju ja Rootsi aja tähtsust eesti kultuuri ja hariduse arengus, ajaloos ning tänapäeval;
- 5) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *rüütelkond*, *reduktsioon*, *vakuraamat*, *piiblikonverentsid*, *Vastne Testament*, *Academia Gustaviana*;
- 6) teab, kes olid Bengt Gottfried Forselius, Gustav II Adolf, Johan Skytte ja Karl XI, ning iseloomustab nende tegevust.

Õppesisu

1. Rootsi suurriigi ajastu.

2. Rootsi keskvõim ja baltisaksa aadel.
3. Majanduslik areng: talurahva õiguslik seisund ja majanduslik olukord. Reduktsioon ja selle tulemused. Manufaktuuride teke. Kaubandus.
4. Vaimuelu ja kultuur: luterlus riigiusuna. Esimesed gümnaasiumid. Ülikooli asutamine Tartus. Rahvaharidus. Eestikeelse kirjasõna levik.

2. Eesti 18. sajandil

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- 1) selgitab Põhjasõja põhjusi, tulemusi ja mõju;
- 2) iseloomustab Balti erikorda ning selle mõju Eesti arengule;
- 3) analüüsib Euroopa valgustusideede mõju eesti vaimuelule;
- 4) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *Balti erikord, restitutsioon, asehalduskord, vennastekogud*;
- 5) teab, kes olid Karl XII, Peeter I, Katariina II, Anton Thor Helle ja August Wilhelm Hupel, ning iseloomustab nende tegevust.

Õppesisu

1. Põhjasõda: Põhjasõja põhjused, kulg ja tulemused.
2. Rahvastikuprotsessid Eestis 16.–18. sajandil. Sõdade, haiguste, olmetingimuste ja näljahädade mõju rahvastikule.
3. Balti erikord: Vene keskvõim ja baltisaksa seisuslik omavalitsus. Talurahva õiguslik seisund ja majanduslik olukord. Asehalduskord.
4. Vaimuelu 18. sajandil: baltisaksa kultuur ja talurahvakultuur. Rahvaharidus. Pietism ja valgustus.

3. Eesti 19. sajandil ja 20. sajandi algul

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- 1) teab, kuidas muutus talurahva õiguslik seisund ja majanduslik olukord, ning selgitab majandusprotsesside ja talurahvaseaduste seoseid;
- 2) mõistab ärkamisaja tähendust ja tähtsust ning selle mõju kodanikuühiskonna kujunemisele Eesti ajaloos;
- 3) iseloomustab rahvusliku liikumise eeldusi ja seoseid Euroopaga;
- 4) teab, mis olid tähtsamad rahvusliku liikumise ettevõtmised ning kes olid rahvusliku liikumise eestvedajad; analüüsib allikate alusel rahvusliku liikumise ettevõtmisi ja ideid;
- 5) iseloomustab muutusi Eesti ühiskonnas ja ühiskondlik-poliitilise mõtte arengut 19. sajandi lõpul ning loob seoseid omariikluse kujunemisega;
- 6) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *estofiil, ärkamisaeg, rahvuslik liikumine, venestamine, Aleksandrikool*;
- 7) teab, kes oli Friedrich Reinhold Kreutzwald, Johann Voldemar Jannsen, Jakob Hurt, Carl Robert Jakobson, Lydia Koidula ja Jaan Tõnisson, ning iseloomustab nende tegevust.

Õppesisu

1. Moderniseeruv Euroopa: industriaalühiskonna kujunemine, rahvuslik liikumine. Venemaa 19. sajandil ja 20. sajandi algul.
2. Talurahva vabanemine: pärisorjuse kaotamine Eestis. Talurahva omavalitsuse kujunemine.
3. Talude pärisestamine. Usuvahetusliikumine.
4. Tööstuse areng. Erinevused Põhja- ja Lõuna-Eesti arengus.
5. Ärkamisaeg: Eelärkamisaeg. Estofiilid. Tartu ülikool 19. sajandil. Estofiilid. Eesti haritlaskonna kujunemise algus.
6. Seltsiliikumine. Tähtsamad rahvusliku liikumise ettevõtmised ja nende eestvedajad, erimeelsused eesmärkide saavutamisel.
7. Moderniseeruv Eesti: majanduse areng. Raudteede ehitamine, selle mõju majanduslikule ja sotsiaalsele arengule. Suurtööstuse kujunemine. Põllumajanduse areng. Talurahva kihistumine.
8. Ülevenemaaliste seaduste laienemine Eestile. Venestusaja mõju haridusele, kultuurile ja rahvuslikule liikumisele.
9. Rahvusliku professionaalse kultuuri kujunemine. Uus rahvuslik tõus. Poliitilised rühmitused Eestis. 1905. aasta sündmused ja nende mõju ühiskonnale.

2.5. IV kursus „Lähiajalugu I – Eesti ja maailm 20. sajandi esimesel poolel”

11. klass

1. Maailm Esimese maailmasõja eel

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) kirjeldab suurriikide arenguhooni ja rolli muutumist rahvusvahelistes suhetes;
- 2) teab suurriikide sõjalis-poliitilisi blokke ning analüüsib Antanti ja Kolmikliidu taotlusi;
- 3) tunneb maailma poliitilist kaarti enne Esimest maailmasõda: näitab kaardil suurriikide sõjalistesse blokkidesse kuuluvaid riike, koloniaalimpeeriume;
- 4) iseloomustab maailma majanduse arenguhooni; analüüsib teaduse ja tehnika mõju;
- 5) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *imperialism, monopol, Antant, Kolmikliit*.

Õppesisu

1. Suurriikide arenguhooni: poliitiliste süsteemide erinevused, Venemaa.
2. Maailma majandus: teadusrevolutsioon, monopolid, kapitali eksport, vabaturumajandus ja protektsionism.
3. Suurriikide liidud: kujunemise põhjused ja tagajärjed.

2. Esimene maailmasõda

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- 1) analüüsib Esimese maailmasõja põhjusi ning sõdivate poolte taotlusi;
- 2) analüüsib Esimese maailmasõja tagajärgi ja mõju maailma arengule;
- 3) analüüsib Eesti omariikluse saavutamise eeldusi ja protsessi;
- 4) teab Eesti Vabadussõja sündmusi ning kirjeldab sõja käiku kaardi alusel;
- 5) mõistab Vabadussõja ja Tartu rahu tähendust Eesti Vabariigi kindlustumisel;
- 6) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *Veebruarirevolutsioon, autonoomia, Asutav Kogu, Landeswehr, Tartu rahu, Päästekomitee, iseseisvusmanifest*;
- 7) teab, kes olid Nikolai II, Vladimir Lenin, Jaan Poska, Johan Laidoner ja Konstantin Päts, ning iseloomustab nende tegevust.

Õppesisu

1. Esimese maailmasõja põhjused.
2. Sõdivad pooled ja tähtsamad sõjatandrid.
3. Esimese maailmasõja tagajärjed: impeeriumide lagunemine, uute rahvusriikide sünd Euroopas, uus maailmakord ja Rahvasteliit.
4. Eesti iseseisvumine: eeldused, iseseisvumine, Vabadussõda, Tartu rahu.

3. Maailmasõdadevaheline aeg: demokraatia ja diktatuurid

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- 1) analüüsib ning võrdleb rahvusvahelisi suhteid 1920. ja 1930. aastail ning teab muutuste põhjusi;
- 2) iseloomustab majanduse arengut maailmasõdadevahelisel perioodil ning selgitab majanduskriisi põhjusi ja mõju;
- 4) analüüsib ning võrdleb demokraatlikku ja diktatuurset ühiskonda;
- 5) analüüsib Eesti ühiskonna poliitilist arengut 1920. ja 1930. aastail, selgitab autoritarismi kujunemise põhjusi ja mõju ühiskonnale ning iseloomustab vaikivat ajastut;
- 6) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *demokraatia*, *diktatuur*, *autoritarism*, *totalitarism*, *kommunism*, *NSVL*, *fašism*, *natsionaalsotsialism*, *Rahvasteliit*, *Versailles' süsteem*, *vaikiv ajastu*, *parlamentarism*, *vabadussõjalased*;
- 7) teab, kes olid Jossif Stalin, Adolf Hitler, Benito Mussolini, Franklin D. Roosevelt, Konstantin Päts ja Jaan Tõnisson, ning iseloomustab nende tegevust.

Õppesisu

1. Euroopa-kesksus ning rahvusvahelised suhted.
2. Demokraatia laienemine. Demokraatia põhijooned Suurbritannia, Prantsusmaa ja USA näitel: poliitiline süsteem, majandus, ühiskonnaelu.
3. Majanduskriis: põhjused, levik ja mõju, Roosevelti uus kurss.
4. Autoritarism, totalitarism: fašism, natsionaalsotsialism, kommunism.
5. Diktatuuride iseloomulikud jooned, eripärad ja levik: poliitiline süsteem, majandus, ühiskonnaelu.
6. Uute konfliktide kujunemine, kriisikolled.
7. Eesti tee demokraatialt autoritarismile: poliitiline süsteem, majandus, ühiskonnaelu.

5. Teine maailmasõda

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- 1) iseloomustab Teise maailmasõja põhjusi ja tagajärgi;
- 2) kirjeldab sõjategevust kaardi järgi;
- 3) teab Hitleri-vastase koalitsiooni kujunemislugu;
- 4) analüüsib Teise maailmasõja mõju Eesti ajaloole;
- 5) teab, kes olid Winston Churchill, Charles de Gaulle, Dwight Eisenhower, Georgi Žukov, Johannes Vares ja Otto Tief, ning iseloomustab nende tegevust;
- 6) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *Anšluss*, *Müncheni konverents*, *MRP*, *baaside leping*, *okupatsioon*, *suvesõda*, *Atlandi harta*, *ÜRO*, *Talvesõda*.

Õppesisu

1. Teine maailmasõda kui Esimese maailmasõja jätk.
2. Teise maailmasõja põhjused: Saksamaa, Nõukogude Liidu ja Jaapani agressiivne välispoliitika ning demokraatlike Lääneriikide lepituspoliitika nurjumine. Sõdivad pooled: Saksamaa ja tema liitlased. Hitleri-vastane koalitsioon ja selle kujunemine: Atlandi harta, Teherani, Jalta ja Potsdami konverentside tähtsus.
3. Tähtsamad sõjatandrid ja lahingud: rinded, tähtsamaid lahingud (Pearl Harbor, Moskva, Midway, Stalingrad, Kursk, El-Alamein, Normandia dessant).
4. Teise maailmasõja tulemuste vastuolulisus ja selle tagajärjed maailma poliitilisele, majanduslikule ja ideoloogilisele arengule.
5. Eesti Teises maailmasõjas: iseseisvuse kaotamine, okupatsioonid, sõjakaotused ja -kahjud, sõja mõju inimeste elukäikudele. Pagulaskond.

2.6. V kursus „Lähiajalugu II – Eesti ja maailm 20. sajandi teisel poolel” 12.klass

1. Külma sõda

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- 1) analüüsib külma sõja põhjusi ja kujunemist ning teab avaldumisvorme;
- 2) analüüsib külma sõja kriiside tekkimise põhjusi ning osaliste taotlusi ja tulemusi;
- 3) teab, kes olid Harry Truman, John F. Kennedy, Nikita Hruštšov, Fidel Castro, Konrad Adenauer ja Willy Brandt, ning iseloomustab nende tegevust;
- 6) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *külm sõda*, *kriisikolle*, *NATO*, *VLO*, *võidurelvastumine*, *raudne eesriie*.

Õppesisu

1. Külma sõja kujunemine ja selle avaldumise vormid: võidurelvastumine, liidud. Kriisid: Korea sõda, Suessi kriis, Kuuba kriis, Vietnami sõda, Berliini kriisid.
2. Kahepooluseline maailm: USA ja NSVLi vastasseis.
3. Lõhestatud Saksamaa: lõhestamine, kahe Saksa riigi vahelised suhted.

2. Demokraatlik maailm pärast Teist maailmasõda

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- 1)analüüsib demokraatlike riikide arengu põhijooni;

- 2) teab Euroopa integratsiooni kujunemist ja põhietappe;
- 3) teab, kes oli Robert Schumann, ning iseloomustab tema tegevust;
- 4) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *Euroopa Liit*, *Euroopa Nõukogu*, *OSCE*.

Õppesisu

1. USA: poliitiline süsteem, majandus, ühiskonnaelu.
2. Ühise Euroopa integratsiooni otsingud. Euroopa integratsioon.

3. NSVL ja kommunistlik süsteem

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- 1) analüüsib kommunistliku süsteemi kujunemislugu ja erinevaid arenguetappei;
- 2) iseloomustab NSVLi ühiskonnaelu arengut;
- 3) analüüsib kommunistliku süsteemi kriiside põhjusi ja tagajärgi;
- 4) analüüsib Eesti ühiskonna arengut Nõukogude okupatsiooni ajal;
- 5) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *kollektiviseerimine*, *industrialiseerimine*, *dissidentlus*, *Brežnevi doktriin*, *plaanimajandus*, *sotsialismile*, *liiduvabariik*;
- 6) teab, kes olid Jossif Stalin, Nikita Hruštšov, Leonid Brežnev, Mao Zedong, Johannes Käbin, Aleksander Dubček ja Lech Walesa, ning iseloomustab nende tegevust.

Õppesisu

1. Kommunistliku süsteemi kujunemine.
2. Ida-blokk: poliitiline süsteem, majandus, ühiskonnaelu, Moskva poliitika ja kriisid: Ungari ülestõus, Praha kevad, Poola kriisid, solidaarsus.
3. Kommunistlik Hiina.
4. NSVL: stalinism, sula, stagnatsioon.
4. Eesti NSV: ühiskond, majanduse areng, rahvastik, vastupanu vormid, suhted Välis- Eestiga.

4. Maailm sajandivahetusel

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- 1) analüüsib kommunistliku süsteemi lagunemise põhjusi;
- 2) teab ja näitab muutusi maailma poliitilisel kaardil pärast külma sõja lõppu;
- 3) analüüsib jõudude vahekorra muutusi rahvusvahelistes suhetes ning uute pingekollete kujunemist;
- 4) analüüsib Eesti iseseisvuse taastamist ning teab riikluse ülesehitamise käiku;
- 5) selgitab Eesti integreerumist Euroopasse ja maailma;
- 6) teab, kes olid Ronald Reagan, Mihhail Gorbatšov, Boris Jeltsin, George Bush, Arnold Rüütel, Lennart Meri, Edgar Savisaar ja Mart Laar, ning iseloomustab nende tegevust;
- 7) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *perestroika*, *glasnost*, *laulev revolutsioon*, *Rahvarinne*, *Balti kett*, *interrinne*, *ERSP*, *Eesti Kongress*.

Õppesisu

1. Analüüsib kommunistliku süsteemi lagunemise põhjusi;
2. NSVLi ja kommunistliku süsteemi lagunemine: Berliini müüri langemine. Külma sõja lõpp ja geopoliitilised muudatused: poliitilise kaardi muutumine.
3. USA rolli muutus: uus jõudude vahekord maailmas.

4. Eesti iseseisvuse taastamine. Integratsioon Euroopasse ja maailma: laulev revolutsioon, riikluse taastamine.
5. Uued pingekolded: Balkani kriis.

2.7. VI kursus „Lähiajalugu III – 20. sajandi arengu põhijooned: Eesti ja maailm” 12. klass

1. Eluolu ja kultuur

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- 1) teab tähtsamate ideoloogiate põhiseisukohti ja iseloomustab nende mõju ühiskonnale;
- 2) teab teaduse ja tehnika arengu saavutusi ning iseloomustab nende rakendumist igapäevaelus;
- 3) analüüsib kultuuri arengu põhijooni ning seostab neid ühiskonnas toimunud muutustega.

Õppesisu

1. Ühiskondlikud liikumised ja ideoloogiad: sotsialism, liberalism, noorsooliikumine, neegriliikumine, feminism, keskkonnakaitse. Ühiskondlike liikumiste ja ideoloogiate avaldumine kultuuris.
2. Muutused eluolus: viktoriaanliku maailma lagunemine, naiste emantsipatsioon, spordi populaarsuse kasv, mood, massikultuur, kodumasinad.
3. Teaduse ja tehnika areng: autoajastu, raadio, televisioon, arvuti ja internet, kosmoseajastu.
4. Kultuurivaldkondade arengu iseloomulikud jooned: vaimse murrangu ilmingud kunstis, kirjanduses, arhitektuuris, muusikas.
5. Mitmekultuurilisuse kontseptsioon.
6. Poliitiliste olude mõju Eesti kultuurile ja eluolule.

2. Sõja ja rahu küsimus

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- 1) analüüsib, mis asjaoludel kujunesid ja muutusid inimeste hoiakud ning väärtushinnangud sõja ja rahu küsimuses 20. sajandi jooksul;
- 2) analüüsib rahvusvaheliste organisatsioonide rolli riikidevahelistes suhetes;
- 3) teab Lähis-Ida kriisikolde kujunemise põhjusi, selgitab kriisi olemust ja püüdeid seda lahendada;
- 4) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *desarmeerimine*, *võidurelvastumine*, *patsifism*.

Õppesisu

1. Suhtumine sõdadesse: patsifism, võidurelvastumine, desarmeerimine, tuumasõja oht.
2. Rahvusvahelised organisatsioonid: Rahvasteliit, ÜRO, NATO, uue maailmakorra loomise katsed.
3. Konfliktid ja nende lahendamise püüded Lähis-Ida näitel.
4. Eesti osalemine rahvusvaheliste organisatsioonide töös.

3. Inimsusevastased kuriteod

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- 1) selgitab, millised arengusuunad ühiskonnas tegid võimalikuks inimsusevastaste kuritegude toimepaneku;
- 2) mõistab inimsusevastaste kuritegude olemust ning nende taunimise ja vältimise vajalikkust;
- 3) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *genotsiid*, *holokaust*, *küüditamine*, *GULAG*.

Õppesisu

1. Massikuritegude ideoloogilised alused ja psühholoogilised juured.
2. Koonduslaagrid, GULAG.
3. Küüditamised.
4. Natsismikuriteod: holokaust.
5. Kommunismikuriteod.
6. Genotsiid, etnilised puhastused.
7. Inimsusevastased kuriteod Eestis.

4. Muu maailm

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) iseloomustab koloniaalsüsteemi toimimist, selle lagunemise põhjusi ja tagajärgi;
- 2) analüüsib uute vastasseisude kujunemist maailmas pärast külma sõja lõppu.

Õppesisu

1. Koloniaalsüsteemi lagunemine ja selle tagajärjed.
2. Uute vastasseisude kujunemine, terrorism.
3. Islamimaailma aktiveerumine ja vastuolud läänega.

2.8. Õppetegevus

Õppetegevust kavandades ja korraldades:

- 1) lähtutakse õppekava alusväärtustest, üldpädevustest, õppeaine eesmärkidest, õppesisust ja oodatavatest õpitulemustest ning toetatakse lõimingu teiste õppeainete ja läbivate teemadega;
- 2) taotletakse, et õpilase õpikoormus (sh kodutööde maht) on mõõdukas, jaotub õppeaasta ulatuses ühtlaselt ning jätab õpilasele piisavalt aega puhata ja huvitegevustega tegelda;
- 3) võimaldatakse õppida individuaalselt ja üheskoos teistega (iseseisvad, paaris- ning rühmatööd), et toetada õpilaste kujunemist aktiivseteks ja iseseisvateks õppijateks ning loovateks ja kriitiliselt mõtlevateks isiksusteks;
- 4) kasutatakse diferentseeritud õppeülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud käsitlust ning suurendavad õpimotivatsiooni;
- 5) rakendatakse nüüdisaegseid info- ja kommunikatsioonitehnoloogiatel põhinevaid õpikeskkondi ning õppematerjale ja -vahendeid;
- 6) laiendatakse õpikeskkonda: muuseum, arhiiv, näitus, raamatukogu, arvutiklass, ajalooliskultuuriline keskkond (muistised, ehitised) jne;

7) kasutatakse erinevaid õppemeetodeid, sh aktiivõpet: paaris- ja rühmatöö, vestlus, diskussioon, väitlus, seminar, projektõpe, loovülesande lahendamine (kirja ja kõne koostamine, teemantluuletus, ajaleht jne); skeemi, plaani, võrdleva tabeli, õpimapi koostamine; praktilised ja uurimistööd; töölehe ja kontuurkaardi täitmine, arutluse ja temaatilise kava koostamine, arutluse kirjutamine; infootsing teabeallikatest ja infoanalüüs, referaadi ja ettekande koostamine, retsenseerimine ja esitlemine IKT vahendeid kasutades; allikaanalüüs (dokument, tekst, statistika, pilt, karikatuur jms) ja allika usaldusväarsuse hindamine, töö kaardiga; tegevuspõhine õpe (nt dramatiseering, esitluse ja temaatilise ekspositsiooni koostamine, õppekäigu ettevalmistamine ja korraldamine).

2.9. Füüsiline õpikeskkond

1. Tõrva Gümnaasium korraldab valdava osa õpet klassis, kus saab rühmatöö tegemiseks mööblit ümber paigutada, on internetiühendus ning audiovisuaalse materjali kasutamise võimalus.
2. Tõrva Gümnaasium võimaldab õppe sidumiseks igapäevaeluga õpet ja õppekäike väljaspool klassiruumi (muuseumis, arhiivis, näitusel, raamatukogus) vähemalt kaks korda õppeaasta jooksul vastavalt võimalustele.
3. Tõrva Gümnaasium võimaldab kasutada ainekava eesmärke toetavaid õppematerjale ja -vahendeid: ajalooatlased, kontuur- ja seinakaardid, allikakogumikud, käsiraamatud, elulooraamatud ja teabekirjandus, auvised, digitaliseeritud andmebaasid ja arhiivid, illustratiivne pildimaterjal (fotod, karikatuurid) ning IKT-põhised õppematerjalid vastavalt võimalustele.

2.10. Hindamine

Hindamisel lähtutakse vastavatest gümnaasiumi riikliku õppekava üldosa sätetest. Ajaloo õpitulemuste kontrolli ja hindamise eesmärk on saada ülevaade ajalooõpetuse õpitulemuste saavutatusest ja õpilase individuaalsest arengust ning kasutada saadud teavet õppe tulemuslikumaks kavandamiseks. Hinnatakse nii teadmisi ja nende rakendamise oskust kui ka üldpädevuste saavutatust, sh õpioskusi suuliste vastuste (esituste), kirjalike ja/või praktiliste tööde ning praktiliste tegevuste alusel, arvestades õpilase teadmiste ja oskuste vastavust ainekava taotletavatele õpitulemustele. Kirjalikke ülesandeid hinnates arvestatakse eelkõige töö sisu, kuid parandatakse ka õigekirjavead, mida hindamisel ei arvestata.

Õpitulemusi kontrollides tuleb jälgida teadmiste, sh ajalooalase sõnavara ja oskuste tasakaalu. Hindamise meetodite valikul arvestatakse õpilaste vanuselisi iseärasusi, individuaalseid võimeid ning valmisolekut ühe või teise tegevusega toime tulla. Õpitulemusi hinnatakse sõnaliste hinnangute ja numbriliste hinnetega.

Õpilane teab, mida ja millal hinnatakse, mis hindamisvahendeid kasutatakse ning mis on hindamise kriteeriumid.

Õpitulemuste kontrollimise ja hindamise vormid on mitmekesised, sisaldavad suulist ja kirjalikku küsitlust, tööd kaartide, dokumentide, allikmaterjali ja piltidega, referaadi ja uurimistöö koostamist, loovtööd ning arutluse kirjutamist. Allikaanalüüsi puhul hinnatakse allikast olulise info leidmist, selle tõlgendamist ja võrdlemist, katkendi põhjal vastamist, kommenteerimist ning usaldusväarsuse üle otsustamist. Üksikfaktide tundmisele tuleb eelistada olulisemate ajaloosündmuste ja nähtuste analüüsi nõudvaid ülesandeid. Arutluse puhul hinnatakse vastavust teemale, ajastu ja teemakohaste faktide tundmist, analüüsi, võrdlemise, seoste loomise ja järelduste tegemise oskust ning isikliku suhtumise väljendamist põhjendatud hinnangute kaudu.

2.11. Valikkursus „Üldajalugu – Euroopa maade ja Ameerika Ühendriikide ajalugu” -10 klass

2.12. Kursuse lühikirjeldus

Valikkursus koosneb kuuest teemast. Kursust võib õpetada ülevaatenähtena kõigist teemadest või käsitleda valikuliselt vähemalt nelja teemat sügavamalt. **Esimesel tunnil anname õpilastele kõik kuus teemat ja nende soove arvestades paneme paika valikkursuse teemad. Seega võib olla erinevatel õppeaastatel muudatusi.** Valikkursuse õppe- ja kasvatusesmärgid, õppetegevus, hindamine ja füüsiline õpikeskkond lähtuvad ajaloo ainekava põhimõtetest.

2.13. Gümnaasiumi õpitulemused

Gümnaasiumi lõpetaja:

- 1) eristab Euroopa kultuuriareaale, selgitab nende eripära kujunemise põhjusi ja ajaloolisi tagamaid ning tähtsust Euroopa ajaloo kujunemisel ja seoseid tänapäevaga;
- 2) analüüsib Euroopa riikide ühiskonda, kultuuri ja vaimulaadi, arengu sarnasusi ja erinevusi, vastastikuseid seoseid ning ajaloolise arengu järjepidevust;
- 3) tunneb Ameerika Ühendriikide ajaloo põhijooni ning selle seost Euroopa ajalooga;
- 4) analüüsib Euroopa ajaloo mõju Eestile ning seostab Eesti ajalugu Euroopa ajaloo üldiste protsessidega poliitikas, majanduses ja kultuuris;
- 5) väärtustab kultuurilist mitmekesisust ning teadvustab oma rolli kultuurikandjana ja kultuuripärandi säilitajana;
- 6) analüüsib ideoloogiliste ja tehnoloogiliste muutuste mõju inimeste eluviisile ja väärtushinnangutele; analüüsib riikidevahelist koostööd ning konfliktide lahendamise viise;
- 7) kasutab erinevaid teabeallikaid, sh ajalookaarte ja seisukohti, mõistab ajaloosündmuste ja -protsesside erineva tõlgendamise põhjusi ning hindab allika või käsitluse usaldusväärsust;
- 8) rekonstrueerib minevikus elanud inimeste elu, vaadeldes maailma nende pilgu läbi ning võttes arvesse ajastu eripära.

2.14. Õpitulemused ja õppesisu

1. Prantsusmaa

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) teab Frangi riiki Prantsusmaa eelkäijana, tunneb Prantsuse riigi kujunemise olulisemaid etappe ja ühiskonnaelu muutumist;
- 2) teab reformatsiooni ajal katoliku usu püsijäämise põhjusi;
- 3) teab valgustusliikumise, Prantsuse revolutsiooni ja Napoleoni sõdade tähendust Euroopa ajaloo taustal;
- 4) analüüsib Prantsusmaa ajaloo seoseid Euroopa ajaloo protsessidega;
- 5) väärtustab Prantsusmaa kultuuripärandit, teab tähtsamaid kultuuri- ja ajalooobjekte ning leiab nende kohta infot;
- 6) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *generaalstaadid*, *pärtliöö*, *žirondiinid*, *jakobiinid*;
- 7) teab, kes olid Henri IV, kardinal Richelieu, Louis XIV, Napoleon Bonaparte, Robespierre, Clodovech, Karl Suur ja Napoleon III ning iseloomustab nende tegevust.

Õppesisu

1. Frangi riik. Keskaegne Prantsusmaa. Saja-aastane sõda. Reformatsioon Prantsusmaal. Hugenottide sõjad
2. Absolutismi kujunemine Prantsusmaal. Louis XIV. Barokk-kultuuri õitseng.

3. Prantsusmaa revolutsiooni eelõhtul. Revolutsiooni põhietapid ja tagajärjed. Revolutsioonisõjad.
4. Napoleoni sõjad ja ümberkorraldused Euroopas. Bourbonide restauratsioon.
5. Juulimonarhia. Teine keisririik. Pariisi Kommuun. Kolmas vabariik. Koloniaalpoliitika.

2. Suurbritannia

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- 1) teab normannide tähendust Inglismaa kujunemisel;
- 2) teab Inglismaa reformatsiooni eripära;
- 3) seletab parlamentarismi ning modernse demokraatia kujunemist;
- 4) selgitab Suurbritannia tõusu juhtivaks koloniaalvõimuks;
- 5) analüüsib Suurbritannia ajaloo seoseid Euroopa ajalooga;
- 6) väärtustab Suurbritannia kultuuripärandit, teab tähtsamaid kultuuri- ja ajalooobjekte ning leiab nende kohta infot;
- 7) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *Magna Charta*, *puritaanid ja independendid*, *õiguste bill*, *toorid ja viigid*, *tööstusrevolutsioon*, *tšartism*;
- 8) teab, kes olid püha Patrick, William Vallutaja, Henry VIII, Elizabeth I, Cromwell Victoria ja Richard I Lõvisüda, ning iseloomustab nende tegevust.

Õppesisu

1. Inglismaa enne normannide vallutusi. Keskaegne Inglismaa. Rooside sõda.
2. Reformatsioon Inglismaal. Elizabeth I. Kuninga ja parlamendi vastasseis Charles I ajal.
3. Kodusõja puhkemine ,selle konfessionaalsed jooned. Cromwelli diktatuur. Restauratsioon. Isikuvabaduse ja parlamentarismi kindlustumine 17. sajandi lõpul ja 18. sajandil. Inglismaa tõus juhtivaks koloniaalvõimuks.
4. Kuninganna Victoria ajastu. Parlamendireform. Iiri küsimus.
5. „Hiilgav isolatsioon” välispoliitikas. Briti koloniaalimpeerium.

3. Saksamaa

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- 1) teab Karl Suure keisririiki;
- 2) teab Saksamaa partikularismi põhjusi ja reformatsiooni osa selles;
- 3) iseloomustab Preisimaa ja Austria arengu põhijooni, sealhulgas valgustuslikke reforme nendes riikides;
- 4) iseloomustab Saksamaa ühinemist ja Saksa keisririigi arengut enne Esimest maailmasõda;
- 5) analüüsib Saksamaa ajaloo seoseid Euroopa ajalooga;
- 6) väärtustab Saksamaa kultuuripärandit, teab tähtsamaid kultuuri- ja ajalooobjekte ning leiab nende kohta infot;
- 7) teab, kes olid Karl Suur, Karl V, Friedrich II, Otto von Bismarck, Martin Luther ja Wilhelm II, ning iseloomustab nende tegevust.

Õppesisu

1. Karl Suure keisririik. Saksa Rahva Püha Rooma riik. Saksamaa partikularism. Kuurvürstid. Habsburgide valduste kasv Karl V ajal..
2. Reformatsiooni mõju Saksamaa arengule. Kolmekümneaastane sõda.

3. Brandenburgi-Preisimaa tõus. Friedrich II valgustatud absolutism. Austria Habsburgide võimu all. Türgi ekspansiooni tagasitõrjumine.
4. Keiser Joseph II valgustuslikud reformid. Preisimaa häving ja uuenemine.
5. Rahvusluse tõus Saksamaal. 1848.–1849. Aasta revolutsioon. Saksamaa ühendamine. Saksa keisririik enne Esimest maailmasõda.

4. Skandinaavia

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- 1) iseloomustab Skandinaavia ajaloolise arengu sarnasust ja eripära võrreldes muu Euroopaga;
- 2) teab tähtsamaid poliitilisi arengusuundi Läänemere regioonis tervikuna, poliitiliste jõudude vahekorda ja selle muutumist;
- 3) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *viikingid*, *normannid*, *varjaagid*, *ruunikiri*, *saaga*, *Valhalla*;
- 4) väärtustab Skandinaavia maade kultuuripärandit, teab tähtsamaid kultuuri- ja ajalooobjekte ning leiab nende kohta infot;
- 5) teab, kes olid Leif Eriksson, Knut Suur, Gustav I Vasa, Gustav II Adolf, Karl XI ja Karl XII, ning iseloomustab nende tegevust.

Õppesisu

1. Skandinaavia ühiskond varakeskajal. Viikingid.
2. Ristiusustamine ja riikide teke. Skandinaavlaste muistne maailmapilt.
3. Kalmari unioon. Luteri usu kindlustumine Skandinaavia maades. Rootsi suurvõimu ajastu Läänemere ruumis.
4. Skandinaavia maade arengu põhijooni pärast Põhjasõda.

5. Bütsants ja Venemaa

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- 1) teab õigeusu kiriku kujunemist Bütsantsis ning Bütsantsi riigi ja ühiskonna põhijooni;
- 2) iseloomustab Venemaa ühiskonna arengu ja valitsemise eripära, püüdu euroopastumisele ning vastandumist Euroopale;
- 3) iseloomustab õigeusu mõju Venemaa arengule ja kultuurile ning seletab Moskva kui „kolmanda Rooma” kontseptsiooni;
- 4) kirjeldab Vene ekspansionismi põhisuundi ja tulemusi;
- 5) väärtustab Bütsantsi ja Venemaa kultuuripärandit, teab tähtsamaid kultuuri- ja ajalooobjekte ning leiab nende kohta infot;
- 6) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *patriarh*, *metropoliit*, *ikoon*, *kirillitsa*, *veetše*, *družiina*, *opritšnina*, *vanausulised*, *dekabristid*, *slavofiilid*, *narodnikud*;
- 7) teab, kes olid Justinianus, Rjurik, Vladimir Püha, Jaroslav Tark, Ivan IV Julm, Peeter I, Katariina II, Aleksander I, Aleksander II ja Pjotr Stolõpin, ning iseloomustab nende tegevust.

Õppesisu

1. Bütsantsi riik ja ühiskond pärast Lääne-Rooma langemist. Kreekakatoliku kiriku kujunemine. Bütsants ristisõdade ajastul. Türgi ekspansiooni algus. Konstantinoopoli langemine.

2. Slaavlased ja Kiievi riik. Keskaegne Novgorod. Venemaa Kuldhordi ülemvõimu all. Moskva kui nn kolmas Rooma.
3. Ivan Julm ja opritšnina. Vene ekspansionism 16.–19. sajandil ning selle tulemused.
4. Segaduste aeg ja Romanovite dünastia võimuletulek. Õigeusu kirik vaimuelukujundajana. Kirikulõhe.
5. Peeter I Venemaa euroopastajana. Katariina II valgustatud absolutism.
6. Aleksander I reformid. 1812. aasta Vene-Prantsuse sõda. Detsembrimäss. Läänlased ja slavofiilid.6.
7. Aleksander II ja pärisorjuse kaotamine. Terrorism. Narodniklus. Moderniseerimine, rahvuslus ja venestamine.

6. Ameerika Ühendriigid

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- 1) teab Põhja-Ameerika inimasustuse kujunemist enne koloniseerimist;
- 2) teab ja seletab Ameerika Ühendriikide tekkimist ning valitsemise ajaloolisi juuri, eriti iseseisvussõja ja kodusõja tähendust ühiskonna arengule;
- 3) tunneb põhja, lõuna ja lääne eripära Ameerika ühiskonna arengus;
- 4) väärtustab Ameerika Ühendriikide kultuuripärandit, teab tähtsamaid kultuuri- ja ajaloo-objekte ning leiab nende kohta infot;
- 5) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid iseseisvusdeklaratsioon, farmerlus, abolitsionism;
- 6) teab, kes olid George Washington, Thomas Jefferson ja Abraham Lincoln, ning iseloomustab nende tegevust.

Õppesisu

1. Põhja-Ameerika koloniseerimine. Inglismaa ja Prantsusmaa rivaliteet Põhja-Ameerikas.
2. Inglise kolooniate lahkulöömine ning Ameerika Ühendriikide iseseisvussõda. Poliitiline süsteem. Uute territooriumide hõlvamine läänes.
3. Orjanduse küsimus. Lõuna ja põhja eripära. Kodusõda ja selle tagajärjed. Lõuna rekonstruktsioon.
5. Tööstuslik tõus. Reformid majandusvabaduse tagamiseks ja
6. sotsiaalsete olude parandamiseks.

2.12. Valikkursus „Üldajalugu – maailma ajalugu: tsivilisatsioonid väljaspool Euroopat“ 12. klass

2.16. Kursuse lühikirjeldus

Valikkursus koosneb kaheksast teemast. Kursust võib õpetada ülevaatenähtena kõigist teemadest või käsitleda valikuliselt vähemalt nelja teemat sügavamalt.

Valikkursuse õppe- ja kasvatusesmärgid, õppetegevus, hindamine ja füüsiline õpikeskkond lähtuvad ajaloo ainekava põhimõtetest.

2.17. Gümnaasiumi õpitulemused

Gümnaasiumi õpitulemused kajastavad õpilase rahuldavat saavutust.

Gümnaasiumi lõpetaja:

- 1) iseloomustab ja võrdleb väljaspool Euroopat asuvate tsivilisatsioonide ühiskonda, kultuuri ja vaimulaadi ning mõistab ajaloolise arengu järjepidevust;
- 2) väärtustab kultuurilist mitmekesisust ja teadvustab oma rolli kultuuripärandi säilitajana;
- 3) analüüsib ideoloogiliste ja tehnoloogiliste muutuste mõju inimeste eluviisile ning väärtushinnangutele;
- 4) analüüsib ja võrdleb tsivilisatsioone Euroopas ning väljaspool Euroopat, toob esile sarnasusi ja erinevusi ning leiab näiteid vastastikuste mõjude kohta tsivilisatsioonide arengus;
- 5) kasutab erinevaid teabeallikaid, sh ajalookaarte ja seisukohti, mõistab ajaloosündmuste ja -protsesside erineva tõlgendamise põhjusi ning hindab allika või käsitluse usaldusväärsust;
- 6) suudab rekonstrueerida minevikus elanud inimeste elu, vaadeldes maailma nende pilgu läbi ning võttes arvesse ajastu eripära.

2.18. Õpitulemused ja õppesisu

1. Esiaeg ja tsivilisatsioonide teke

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- 1) iseloomustab esiaja arengujärke ja saavutusi ning analüüsib seoseid ja järjepidevust arengus;
- 2) teab antropogeneesi põhijärke ja analüüsib erinevaid käsitlusi inimese kujunemisest;
- 3) analüüsib tsivilisatsioonide kujunemise põhjusi ja arengut, iseloomustab näidete kaudu tsivilisatsioonide peamisi tunnuseid;
- 4) teab esiaja allikaid ning teeb allikate alusel järeldusi esiaja arengu kohta;
- 5) näitab kaardil varajaste tsivilisatsioonide asualasid.

Õppesisu

1. Esiaja arengujärgud. Inimese põlvnemine. Inimene ja loodus.
2. Mõtlemise ja kõne tekkimine. Kunsti alged. Inimkonna arengu ebaühtlus.
3. Kütid, kalastajad ja korilased. Maaharijad ja karjakasvatajad .
4. Metallide kasutuselevõtt. Varajaste tsivilisatsioonide peamised tunnused.

2. Egiptus

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) analüüsib Egiptuse riiklust, ühiskonda ja igapäevaelu, loob seoseid mineviku ja tänapäeva vahel;
- 2) iseloomustab näidete kaudu Egiptuse kultuuripärandit ning religiooni, teaduse ja kirja arengut;
- 3) teab Egiptuse ajaloo allikaid ning teeb allikate alusel järeldusi Egiptuse ajaloo kohta.

Õppesisu

1. Riigi tekkimine. Ühiskond ja eluolu. Religiooni põhijooned. Surnutekultus
2. Kirjandus. Teadus.
3. Egiptus tänapäeval.

3. Mesopotaamia ja Ees-Aasia

Õpitulemused

Kursuse lõpul sõpilane:

- 1) analüüsib riiklust, ühiskonda ja igapäevaelu Mesopotaamias ja Ees-Aasias ning loob seoseid mineviku ja tänapäeva vahel;
- 2) iseloomustab näidete kaudu Mesopotaamia ja Ees-Aasia kultuuripärandit ning religiooni, kirja, kirjanduse ja teaduse arengut;
- 3) tunneb iisraeli rahva ajaloo põhisündmusi ja monoteistliku religiooni kujunemist;
- 4) teab tähtsamaid kirjalikke allikaid.

Õppesisu

1. Sumeri linnriigid: ühiskond ja eluolu.
2. Semiidid. Vana-Babüloonia. Hammurabi koodeks. Babüloonia ühiskond ja eluolu. Assüüria. Uus-Babüloonia. Babüloni ehitised. Religiooni põhijooned. Kangelaseepika ja Gilgameš. Teadus.
3. Indoeurooplased, küsimus nende päritolust. Hetiidi impeerium. Pärsia impeerium.
4. Foiniikia ja Iisrael: Foiniikia linnriigid, kaubandus ja meresõit. Kultuurikontaktid. Iisrael: ülevaadeiisraeli rahva ajaloost. Monoteismi kujunemine ja Vana Testament.
5. Mesopotaamia ja Ees-Aasia alad tänapäeval.

4. India

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- 1) tunneb India ajaloo tähtsamaid arengujärke Induse tsivilisatsioonist Euroopa kolonisatsiooni alguseni ning loob seoseid mineviku ja tänapäeva vahel;
- 2) analüüsib India ühiskonda, eluolu, religioone ja kultuuripärandit;
- 3) teab India ajaloo allikaid.

Õppesisu

1. Induse kultuur. Aarjalaste sisseränd. Riikluse ja ühiskonna areng.
2. Kastid. Veedad. Brahmanism. Budism. Hinduism. Sanskrit.
3. Kirjandus. Teadus. Kunst. Islami levik Indias.

5. Hiina

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- 1) tunneb Hiina ajaloo peamisi arengujärke tsivilisatsiooni tekkest kuni keisririigi lõpuni ning loob seoseid mineviku ja tänapäeva vahel;
- 2) iseloomustab Hiina ühiskonda, eluolu, religiooni ja kultuuripärandit;
- 3) teab Hiina ajaloo allikaid.

Õppesisu

1. Vana-Hiina tsivilisatsiooni kujunemine
2. . Keisririigi teke. Riigi ja ühiskonna korraldus.
3. Ametnikkond. Religioon ja filosoofia: konfutsianism, taoism. Hieroglüüfkiri. Kirjandus. Teadus.Leiutised. Kunst.

6. Ameerika

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- 1) tunneb Kesk-Ameerika ja Andide tsivilisatsioonide peamisi arengujärke nende tsivilisatsioonide tekkest kuni eurooplaste koloniaalvallutuseni, loob seoseid mineviku ja tänapäeva vahel;
- 2) iseloomustab ja võrdleb Kesk-Ameerika ning Andide tsivilisatsioonide ühiskonda, eluolu, religiooni ja kultuuripärandit;
- 3) teab Ameerika põlisrahvaste (maajade, inkade, asteekide) ajaloo allikaid ning teeb allikate alusel järeldusi Ameerika varasemate tsivilisatsioonide kohta.

Õppesisu

1. Kesk-Ameerika tsivilisatsioon: maiad, asteegid.
2. Andide tsivilisatsioon: inkad.
3. Riigi ja ühiskonna korraldus. Religioon. Tähtsamad kultuurisaavutused.
4. Ameerika tsivilisatsioonide häving.

7. Araabia maad

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) tunneb islami teket ja levikut Aasias ja Vahemere maades ning iseloomustab islami mõju ühiskonnale;
- 2) analüüsib araabia kultuuripärandit, toob näiteid araabia kultuuri mõju kohta Euroopale, loob seoseid mineviku ja tänapäeva vahel;
- 3) teab araabia allikaid.

Õppesisu

1. Islami teke ja levik. Muhamed. Koraan. Religiooni osa igapäevaelus. Abielu ja perekond. Sunna.
2. Islami uskumused ja tavad. Sunniidid, šiiidid.
3. Araabia vallutused, Araabia kalifaat ja selle lagunemine.
4. Eri rahvaste kultuuri ühtesulamine. Arhitektuur. Kirjandus. Teadus. Araabia kultuuri mõjud Aasia ja Euroopa kultuurile.

8. Aafrika tsivilisatsioonid

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- 1) tunneb tähtsamaid Aafrika kultuure ning loob seoseid mineviku ja tänapäeva vahel;
- 2) iseloomustab Aafrika põlisrahvaste kultuuride erijooni;
- 3) teab Aafrika ajaloo allikaid ning teeb allikate alusel järeldusi Aafrika ajaloo kohta.

Õppesisu

1. Etioopia riik ja kultuur.
2. Lääne-Aafrika kultuurid: Ghana ja Mali, kontaktid Vahemere maadega; Joruba kultuur. Zimbabwe kultuur.
3. Aafrika langemine Euroopa riikide võimu alla. Kolonisatsiooni tagajärjed Aafrikale. Aafrika tänapäeval.

3. Ühiskonnaõpetus

3.1. Üldalused

3.1.1. Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Gümnaasiumi ühiskonnaõpetusega taotletakse, et õpilane:

- 1) mõistab, väärtustab ja kaitseb inimõigusi ja põhivabadusi; austab demokraatia põhimõtteid ja järgib üldtunnustatud käitumisreegleid, on seaduskuulekas;
- 2) määratleb ennast Eesti, Euroopa ja maailmakodanikuna, teadvustab oma kohustusi ja vastutust kodanikuna; toetab oma käitumisega ühiskonna, kultuuri ja looduskeskkonna jätkusuutlikku arengut ning kavandab teadlikult oma tulevikku;
- 3) austab enda ja teiste inimväärikust, suhtub eelarvamusteta ja lugupidavalt kõigisse inimestesse ning arvestab nende erivajadusi;
- 4) mõistab ja austab oma ja teiste rahvaste kultuuri väärtuslikkust, erinevaid maailmavaatelisi tõekspidamisi (v.a inimsusevastased) ning saab aru kultuuride dialoogi tähendusest ja vajalikkusest;
- 5) märkab, uurib ning seostab ühiskonnas toimuvaid protsesse ja arengut ning aitab võimaluste piires probleemidele lahendusi leida;
- 6) mõistab riiklikult reguleeritud maksusüsteemide vajalikkust riigi toimimisel ning käitub õigusteadlikult, kohusetundlikult ja oma riigi käekäigust hooliva kodanikuna;
- 7) omandab majandusliku mõtlemise alused ning oskuse toimida turumajanduse tingimustes;
- 8) põhjendab ning kaitseb oma seisukohti ja valikuid argumenteeritult ning suudab osaleda arutelus ja väitluses; oskab eristada emotsionaalseid ja poliitiliselt kallutatud hinnanguid objektiivsest tõest; austab igaühe õigust isiklikule arvamusele ja sõnavabadusele;
- 9) hangib eesmärgipäraselt ühiskonnaalast teavet erinevatest allikatest, suudab seda tõlgendada, üldistada, kriitiliselt hinnata, talletada ja edastada, järgides seejuures autoriõigust.

3.1.2. Õppeaine kirjeldus

Gümnaasiumi ühiskonnaõpetus on kujundatud vastavuses tänapäeva sotsiaalteaduste arengu ja ühiskondlike vajadustega. Õpilased omandavad sotsiaalse kirjaoskuse, s.o teadmised, oskused, väärtused ja hoiakud, mida on vaja, et tulla toime vastutustundlikult dunaamilises ja mitmekultuurilises keskkonnas. Õppeaine eesmärk on luua eeldused aktiivse ja kompetentse kodaniku kujunemiseks, kes suudab kohaneda muutustega, oskab ennast arenguga suhestada, oma kodanikupositsiooni kujundada, on avatud uutele ideedele ja elukestvatele õppimisele.

Õppeaine omandamisega valmistuvad õpilased toimima teadlike kodanikena demokraatlikus ühiskonnas. Gümnaasiumi ühiskonnaõpetus käsitleb nüüdisaegse ühiskonna sotsiaalseid suhteid ning protsesse ja tutvustab ühiskonnaelu põhivaldkondade (majandus, poliitika, õigus) korraldust ja toimimist. Kõiki valdkondi analüüsitakse nii ühiskonnast ja tervikust lähtudes kui ka indiviidi positsioonist ja rollidest tulenevalt. Põhikoolis omandatud Eesti riigi ja ühiskonna toimimisest laiendatakse Euroopa ja maailma probleemide käsitlemisega. Eesti ja Euroopa ainese kõrval leiavad käsitlemist ka olulised globaalsed ühiskonnaprobleemid.

Õpilane puutub ühiskonnas kokku erinevate eluvaldkondade ja situatsioonidega. Et toetada õpilase sotsialiseerumist ja ühiskondliku kompetentsuse kujunemist, hõlmab ainekava mitmekesisest teemaderingi inimõigustest autoriõiguste ja tarbijakaitseni. Kiiresti muutuv ühiskonnas jääb õpetaja ülesandeks pöörata tähelepanu aktuaalsetele teemadele ja probleemidele ning arutleda

õpilastega nende üle. Seejuures toetatakse õpilaste iseseisva kriitilise analüüsi oskuse ja otsustusvõime kujunemist. See aitab õpilastel seada isiklike eluplaane ning mõista erinevate vaadete, demograafiliste ja sotsiaal-majanduslike karakteristikutega inimesi.

Ühiskonnaõpetuse kaks kursust koosnevad neljast teemavaldkonnast: ühiskond ja selle areng; riik ja poliitika demokraatlikus ühiskonnas; majanduse toimimine; üleilmastumine ja jätkusuutlik areng.

Ühiskonda ja selle arengut käsitlevas teemavaldkonnas:

- 1) vaadeldakse ühiskonna kui sotsiaalse süsteemi elemente: sotsiaalset struktuuri (rühmi, kihte, kogukondi), sotsiaalseid suhteid ja protsesse (nt koostööd ja konflikti, võimu, allumist ja vastupanu, lõimumist ja eristumist, tõrjutust ja osalust, mobiilsust, kihistumist);
- 2) analüüsitakse ühiskonna elu reguleerivaid norme ja väärtusi ning erinevates valdkondades välja kujunenud institutsionaalset korraldust (näiteks perekonda, riiki, turgu, õigust, meediat);
- 3) uuritakse avaliku ja erasektori olemust ning funktsioone; tutvutakse kodanikuühiskonna struktuuri ja ülesannetega, analüüsitakse sektorite koostöö võimalusi ja kogemusi;
- 4) õpitakse tundma ühiskonna erinevaid vorme ja arengujärke; tutvutakse nüüdisühiskonna kujunemislooga ja peamiste tunnusjoontega, pöörates erilist tähelepanu ühiskonna moderniseerimisprotsessile ning info- ja teadmisyhiskonna arengule.

Riiki ja demokraatlikku riigivalitsemist käsitlevas teemavaldkonnas:

- 1) süvenetakse demokraatliku poliitilise süsteemi toimimisse, selle erinevustesse mittedemokraatlikest režiimidest; selgitatakse totalitaarsete ühiskondade inimsusevastast olemust;
- 2) avatakse õigusriigi olemust ja võimude lahususe olulisust; käsitletakse inimõiguste kaitset, kodanike poliitiliste õiguste ja vabaduste realiseerimise võimalusi ja sellega seotud institutsioone; selgitatakse põhjusi, mis võivad viia kodanike riigist võõrdumisele; vaadeldakse erinevate demokraatia vormide plüsse ja miinuseid, sidudes seda Eesti poliitika probleemidega;
- 3) õpitakse tundma poliitiliste ideoloogiate põhijooni ja seisukohti erinevates poliitikavaldkondades (hariduses, sotsiaalsfääris, maksupoliitikas jm);
- 4) käsitletakse erakondade ja kodanikuühenduste arenguprobleeme Eestis; õpitakse tundma valimiste protsessi ja omandatakse oskused oma valimisõiguse realiseerimiseks; käsitletakse kodanike kaasamist avaliku võimu teostamisse ja võimalusi mõjutada avaliku võimu tegevust, sh tutvutakse erakondade, kodanikuühenduste ja survegruppide tegevusega; omandatakse oskused kodanikualgatuste ja aktsioonide õiguspäraseks korraldamiseks.

Majandust käsitlev teemavaldkond aitab kujundada noorte valmisolekut erinevateks karjäärivalikuteks ja aktiivseks osaluseks majandusel. Selleks:

- 1) õpitakse tundma nüüdisaegse turumajanduse seaduspärasusi ja protsesse; käsitletakse rahvusliku rikkuse ja ühiskonna heaolu allikaid ja tegureid, era- ja avalike huvide erinevust ning ühiskondlike ressursside kasutamise põhimõtteid;
- 2) tutvutakse Eesti majanduse ja tööturu arengusuundadega, sealhulgas teadmismajanduse ja loomemajanduse arenguperspektiividega ning ettevõtlust ja töösuhteid reguleerivate olulisemate õigusaktidega. Eesti majanduse arengut vaadeldakse maailmamajanduse, eriti Euroopa Liidu kontekstis;
- 3) õpitakse tundma ettevõtluse aluseid tasemel, mis võimaldab õppijal igapäevaelus toime tulla ja hinnata realistlikult oma võimalusi ettevõtjana.

Neljanda teemavaldkonna kaudu laiendavad õppijad oma teadmisi globaalsetest probleemidest ja toimijatest. Eesmärgiks on õppida nägema, kuidas igaüks saab panustada maailma turvalisemaks ja humansemaks muutmisele. Aine sisu kaudu:

- 1) õpitakse mõistma maailma mitmekesisust, riikide huvisid, koostööd ja probleeme globaalse infoühiskonna kujunemisel ning riskiühiskonna käsitlemisel;
- 2) vaadeldakse rahvusriikide ja rahvusvaheliste organisatsioonide osa tänapäeva maailmas,

antakse ülevaade riikidevahelise koostöö väljakutsetest (kliimamuutus ja teised ökokatastroofid, rahvusvaheline terrorism, rahvusvaheline migratsioon, võitlus vaesusega, maailmamajanduse ja maakera rahvastiku arenguprobleemid jms);

3) tutvutakse üleilmastumise ilmingute ja tagajärgedega.

Ühiskonnaõpetus kujundab õpilastes järgmisi väärtusi ja hoiakuid: seaduslikkus ja isiklik vastutus, sotsiaalne õiglus ja kodanike võrdne kohtlemine, inimõiguste austamine, intellektuaalse omandi väärtustamine, salliv suhtumine erinevustesse, lugupidamine erinevate kultuuride vastu, tauniv suhtumine eelarvamustesse, sh rassismi ja ksenofoobiasse, säästev eluviis ning orienteeritus elukestvatele õppele.

Ühiskonnaõpetuses lõimuvad teiste sotsiaalainete teadmised, oskused ja väärtushinnangud ning eelmistes kooliastmetes õpitu, ühtlasi süvenevad varem omandatud teadmised ühiskonnast teooria ja praktilise tegevuse kaudu. Õpitavat käsitletakse selliselt, et ühelt poolt omandaksid õpilased tervikpildi vastastikku seotud sootsiumist, kuid teiselt poolt oskaksid alati hinnata oma positsiooni ja valikuid sotsiaalsest kontekstist tulenevalt.

Ühiskonnaõpetus on tihedalt seotud ajaloo, geograafia, bioloogia, inimeseõpetusega ja karjääriõpetusega. Nii käsitletakse geograafias põhjalikumalt rahvastiku-, linnastumis- ja maailmamajandusprobleeme ning nende seoseid üleilmastumisega. Samal ajal süvendab ühiskonnaõpetus õpilaste teadmisi riigist, mis on saadud ajalooõpetuse kaudu. Õiguse, riigikaitse, filosoofia ja usundiõpetuse valikkursused avardavad veelgi õpilaste teadmisi oma ja teistest kultuuridest ning ühiskonnast, toovad enam sisse mitmekultuurilisuse ja globaliseerumise dimensiooni, et luua seoseid ning märgata sarnast ja erinevat.

Õppematerjal esitatakse võimalikult probleemipõhiselt ja igapäevaeluga seostatult. Suurt tähelepanu pööratakse õpilastes huvi äratamisele aine vastu, õpimotivatsiooni kujundamisele.

Õppetöös rakendatakse aktiivõppemeetodeid, nagu arutelud, juhtumianalüüsid, uurimisprojektid ning kaasalöömine kodanikualgatuslikes ettevõtmistes. Olulised on uurimuslikud õpivõtted, mille abil omandavad õpilased probleemide püstitamise, hüpoteeside sõnastamise, töö planeerimise ja tegemise, kriitilise mõtlemise ning tulemuste tõlgendamise ja esitamise oskused.

Ühiskonnaõpetuse aine omandamisele aitavad kaasa õppekäigud, ekskursioonid, kohtumised erinevate inimestega jms.

Õppekirjandusele lisaks kasutatakse erinevaid materjale ja teabetekste, dokumente, elektroonilisi andmebaase, õppefilme jms.

3.1.3. Õpitulemused

Gümnaasiumi lõpetaja:

- 1) tunneb nüüdisühiskonna kujunemise põhijooni, struktuuri, valdkondi ja korraldust, mõistab poliitika toimetehhanisme ning oskab ennast ühiskonna arenguga suhestada;
- 2) tunneb ja väärtustab demokraatia põhimõtteid, inim- ja kodanikuõigusi; oskab kasutada Eesti Vabariigi põhiseadust, rahvusvahelisi õigusnorme ja õigusakte; järgib seadusi ning toimib oma õiguste ja kohustuste järgi;
- 3) iseloomustab riikidevahelise poliitilise, majandusliku ja kultuurilise suhtlemise põhimõtteid, nüüdismaailma põhiprobleeme ja arengutendentse, tunneb olulisi rahvusvahelisi organisatsioone ning mõistab oma rolli maailmakodanikuna;
- 4) on omandanud ülevaate nüüdisaegse majanduse toimetehhanismidest, oskab adekvaatselt määrata ja realiseerida oma karjäärivõimalusi ning otsida teavet omale sobivate eneserakendus- ja edasiõppimisvõimaluste leidmise kohta;
- 5) teab tarbijaõigusi ning oskab lahendada nendega seotud probleeme, käitub teadliku ja vastutustundliku tarbijana, analüüsib oma käitumise tagajärgi ning mõistab üksikisiku rolli globaalsel tasandil (kliimamuutus, õiglane kaubandus, ületarbimine jms);
- 6) määratleb end ühiskonnas oma võimalusi arvestades, tuleb toime turumajanduslikus

ühiskonnas, osaleb aktiivselt ja vastutustundlikult ühiskonnaelus, sh kodanikualgatusprojektides, oskab kaitsta oma huve ja õigusi, arvestades teiste inimeste õigusi, ning seisab vastu demokraatlike väärtuste eiramisele;

7) seletab ja kasutab kontekstis ühiskonnaõpetuse olulisemaid mõisteid, saab aru õigustekstist ning sotsiaal-majanduslikust teabest; oskab leida vajalikku infot, seda kriitiliselt hinnata, süstematiseerida ja kasutada ning luua uut teavet, väärtustades ja arvestades autoriõiguste kaitset.

3.2. I kursus

1. Ühiskond ja selle areng

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) kirjeldab nüüdisühiskonda, tunneb ühiskonna struktuuri ning toimimispõhimõtteid, ühiskonnaelu valdkondi ja nende omavahelist seotust ning oskab ennast suhestada ühiskonna arenguga;
- 2) tunneb demokraatia põhimõtteid ja vorme, analüüsib ja väärtustab demokraatia võimalusi (sh kodanikuaktiivsust) ning hindab ohte;
- 3) iseloomustab nüüdisühiskonna peamisi probleeme Eestis, Euroopas ja maailmas, analüüsib sotsiaalsete pingete ja probleemide tekke põhjusi, kirjeldab sellest tulenevaid ohte ning on valmis oma võimaluste piires lahenduste leidmisele kaasa aitama;
- 4) teab euroopalikke põhimõtteid sotsiaalkaitse alal ning oskab vajaduse korral otsida abi;
- 5) on kujundanud oma kodanikupositsiooni Eesti, Euroopa ja globaalses kontekstis ning tunneb kodanikualgatuse võimalusi;
- 6) teab ning järgib inim- ja kodanikuõigusi ning -vabadusi, seisab vastu humanistlike ja demokraatlike väärtuste eiramisele ning tunneb kodanikuvastutust;
- 7) oskab koguda sotsiaal-poliitilist ja majanduslikku teavet, sh meediast, seda kriitiliselt hinnata, süstematiseerida ning kasutada;
- 8) seletab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid *nüüdisühiskond, tööstusühiskond, postindustriaalne ühiskond, infoühiskond, teadmusühiskond, heaoluühiskond, siirdeühiskond, demokraatia, ühiskonna jätkusuutlikkus, kodanikuühiskond, avalik, äri- ja mittetulundussektor, otsene ja esindusdemokraatia, huvirühm, mittetulundusühing, sotsiaalne mobiilsus, inim- ja kodanikuõigused, intellektuaalomand, pluralism, sotsiaalne turvalisus, sotsiaalkindlustus, sotsiaalabi, ühishüved.*

Õppesisu

Sotsiaalsed suhted ja institutsioonid

Rahvastiku sotsiaal-majanduslik jaotus ja ühiskonna kihistumine.

Rahvusvähemused, vähemusrahvused. Religioosne mitmekesisus. Haridus sotsiaal-majandusliku staatuse tegurina. Sotsiaalne mobiilsus.

Ühiskonna sidusus. Sotsiaalne õiglus. Majanduslik ja sotsiaalne ebavõrdsus. Vaesus. Vaesuse leevendamise meetmed.

Sotsiaalsed institutsioonid: perekond, riik, turg, meedia.

Nüüdisühiskond ja selle kujunemine

Avalik ja erasektor. Kodanikuühiskond. Tööstusühiskond. Postindustriaalne ühiskond. Infoühiskond.

Teadmusühiskond. Siirdeühiskond. Heaoluühiskond.

Ühiskonna jätkusuutlikkus.

2. Demokraatliku ühiskonna valitsemine ja kodanikuosalus

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) kirjeldab demokraatliku valitsemiskorralduse toimetehhanisme Eestis ja Euroopa Liidus ning valitsemises osalemise võimalusi;
- 2) iseloomustab poliitilisi ideoloogiaid ja kujundab oma põhjendatud eelistused;
- 3) tunneb Eesti ja Euroopa Parlamendi valimissüsteemi ning mõistab oma kohustust valijana;
- 4) oskab kasutada Eesti Vabariigi põhiseadust ja teisi õigusakte ning kaitseb seaduslike vahenditega oma huve ja õigusi;
- 5) suhtleb vajaduse korral riigi ja kohalike asutustega;
- 6) on kursis ühiskondlik-poliitiliste sündmustega, mõistab tänapäeva ühiskonna probleeme ning pakub võimaluse korral lahendusi;
- 7) seletab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid *riik, monarhia, vabariik, unitaarriik, föderatsioon, konföderatsioon, parlamentarism, presidentialism, kodakondsus, demokraatia, diktatuur, avalik haldus, bürokraatia, korruptsioon, ideoloogia, liberalism, konservatism, sotsiaaldemokraatia, erakond, vasakpoolsus, parempoolsus, tsentrism, õigusvahemees (ombudsman), õiguskantsler, riigikontroll, majoritaarne ja proportsionaalne valimissüsteem, e-valimised, õigusriik, seadusandlik võim, opositsioon, koalitsioon, fraktsioon, täidesaatev võim, koalitsioonivalitsus, enamus- ja vähemusvalitsus, kohtuvõim, riigipea, põhiseaduslikkuse järelevalve, regionaalpoliitika, kohalik võim, Euroopa Liit, Euroopa Parlament, Euroopa Liidu Ministrite Nõukogu, Euroopa Komisjon, Euroopa Ülemkogu, Euroopa Kohus, Euroopa Nõukogu, Euroopa Inimõiguste Kohus.*

Õppesisu

Riik ja riigi vormid

Riigi põhitunnused. Riigi funktsioonid. Riigiorganid. Poliitiline režiim: demokraatia, diktatuur. Autoritaarne ja totalitaarne režiim. Parlamentaarne ja presidentaalne demokraatia. Demokraatia ohud.

Õigusriik ja võimude lahusus

Õigusriigi põhimõtted. Võimude lahusus ja tasakaalustatus.

Kõrgem seadusandlik võim. Parlamendi struktuur ja ülesanded. Opositsioon, koalitsioon. Seadusloome. Eesti Vabariigi õigusaktid.

Kõrgem täidesaatev võim. Valitsuse moodustamine. Enamus- ja vähemusvalitsus. Valitsuse ülesanded.

Riigipea. Riigipea roll parlamentarismi ja presidentialismi korral.

Kohtuvõim. Eesti kohtusüsteem. Ombudsman (õigusvahemees), õiguskantsler. Euroopa Kohus. Euroopa Inimõiguste Kohus.

Avalik teenistus. Bürokraatia. Riigikontroll.

Kohalik omavalitsus, selle struktuur ja ülesanded. Keskvõimu ja kohaliku võimu suhe.

Inimõigused

Inim- ja kodanikuõigused. Võrdõiguslikkus. Sotsiaalsed õigused ja sotsiaalne kaitse.

Rahvusvahelised ja riigisiseseid inimõiguste kaitse mehhanismid. Inimõiguste rikkumine.

Inimkaubandus. Lapstööjõud.

Poliitilised ideoloogiad

Ideoloogia mõiste ja tähendus riigivalitsemises. Liberalism, konservatism, sotsiaaldemokraatia.

Vasak- ja parempoolsus erinevates poliitika valdkondades. Äärmusideoloogiad (natsism, fašism, kommunism, islami fundamentalism).

Valimised

Demokraatlike valimiste põhimõtted. Peamised valimissüsteemid. Aktiivne ja passiivne valimisõigus. Valimiskäitumine, valimiste tulemused. Riigikogu. Kohalike omavalitsuste volikogude ja Euroopa Parlamendi valimised Eestis. E-valimised.

Erakonnad ja kodanikuühendused

Huvid, nende realiseerimine ühiskonnas. Erakonnad. Huvigrupid. Kodanikühiskond, kaasamine.

Euroopa Liidu valitsemiskord ja toimimine

Euroopa Liidu institutsioonid ja nende ülesanded: Euroopa Parlament, Euroopa Liidu Ministrite Nõukogu, Euroopa Komisjon, Euroopa Ülemkogu, Euroopa Kohus. Euroopa Liidu poliitikavaldkonnad.

3.3. II kursus

3. Ühiskonna majandamine

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) on omandanud ülevaate nüüdisaegse majanduse toimimisest ja erinevatest majandussüsteemidest;
- 2) iseloomustab riikide majandusliku suhtlemise põhimõtteid;
- 3) väärtustab säästva majanduse põhimõtteid;
- 4) tunneb tarbija ning ettevõtja rolli ühiskonnas, mõistab nende ühis- ja vastandlike huve;
- 5) tunneb maksupoliitikat, selle mõju üksikisikule ja ühiskonnale, väärtustab maksude maksmist kui kodaniku ja ettevõtja panust ühiskonna heaolusse;
- 6) teab oma võimalusi ja oskab käituda tööturul; mõistab elukestva õppe olemust ja vajadust;
- 7) oskab leida majandusalast teavet, kasutada selle töötlemiseks asjakohaseid statistilisi meetodeid ning esitada tulemusi suuliselt, visuaalselt ja kirjalikult;
- 8) tunneb töösuhteid, ettevõtlust ning intellektuaalse omandi kaitset reguleerivaid olulisemaid õigusakte;
- 9) teab ja kasutab kontekstis mõisteid *majandusressurss, turumajandus, segamajandus, makromajanduspoliitika, fiskaalpoliitika, rahapoliitika, ühishüve, SKT, inflatsioon, tarbijahinnaindeks, import, eksport, proportsionaalne ja progressiivne tulumaksusüsteem, otsene ja kaudne maks, sotsiaalkindlustusmaks, töötuskindlustusmaks, brutopalk, netopalk, varimajandus, ümbrikupalk, tööturg, tööhõive, tööpuudus, töajõupuudus, aktiivsed ja passiivsed tööturumeetmed, heitunu, innovatsioon, tööstusomand, autoriõigus, indikatiivne ostukorv, tarbijakaitse, tööandja, töövõtja, toll, Euroopa ühisturg, euro.*

Õppesisu

Riik ja majandus

Ühiskonna majandusressursid ehk tootmistegurid. Looduslikud ressursid, kapital, inimressursid. Ettevõtlikkus. Majandussüsteemid. Majanduse sektorid, nende arengutrendid. Ettevõtlus.

Riigi roll majanduse korraldamises. Euroopa Liidu roll Eesti majanduses. Euro. Majandusarengu tsüklilisus. Väliskaubanduse piirangud.

Makromajanduslikud põhinäitajad: sisemajanduse kogutoodang, eelarvetasakaal, inflatsioon, tarbijahinnaindeks. Impordi-eksporti tasakaal. Riigi välisvõlg.

Fiskaalpoliitika. Riigieelarve. Maksukoormus. Maksud.

Tööturg ja hõive

Töajõud ja mitteaktiivne rahvastik. Tööturg. Rollid tööturul. Tööhõive. Tööpuudus, töajõupuudus. Hõivepoliitika Eestis ja Euroopa Liidus. Aktiivsed ja passiivsed tööturumeetmed. Tööränne.

Tööseadusandlus.

Ettevõtlust, töösuhteid ja intellektuaalse omandi kaitset reguleerivad olulisemad õigusaktid.

Tarbimine ja investeerimine

Üksikisik turumajanduskeskkonnas. Vajadused, võimalused ja tarbimiskäitumine. Ostukorv. Laenud, laenuriskid. Tarbijakaitse. Investeerimine, aktsiad. Pensionifondid.

4. Maailma areng ja maailmapoliitika

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) teab tähtsamaid globaalprobleeme ja tunneb kaasvastutust nende lahendamise eest;
- 2) iseloomustab nüüdismaailma põhiprobleeme ja arengutendentse; osaleb ühiskonna arengu aruteludes ning mõistab rahvusvaheliste kodanikualgatusprojektide tähtsust probleemidele osutamisel ja nende lahendamisel;
- 3) analüüsib poliitiliste konfliktide põhjusi ja tagajärgi ning pakub konfliktide ületamiseks argumenteeritud lahendusi;
- 4) kasutab infotehnoloogiavahendeid infot otsides, tõlgendades ja vahendades, arvestades ning väärtustades autoriõigust;
- 5) tunneb humanitaarõiguse norme, nendest tulenevaid piiranguid ja kaitset; austab elu ja inimväärikust.

Õppesisu

Nüüdisaja maailma mitmekesisus ja rahvusvaheline suhtlemine

Maailma rassiline, rahvuslik ja religioosne mitmekesisus. Maailma arengu ebaühtlus.

Rahvusvahelise suhtlemise põhimõtted ja viisid. Vastuolud tänapäeva maailmas.

Riikidevaheline koostöö, vastuolude ületamise võimalused. Rahvusvaheline julgeolek ja koostööorganisatsioonid: G7, OECD, Euroopa Nõukogu, NATO, ÜRO.

Üleilmastumine.

Globalprobleemid, lahenduste otsingud.

Humanitaarõiguse põhimõtted ja olemus; rahvusvahelise humanitaarõiguse rikkumise juhtumid.

Lapssõdurid.

Illegaalne immigratsioon ja põgenikud. Illegaalne kaubandus.

3.4. Õppetegevus

Õppetegevust kavandades ja korraldades:

- 1) lähtutakse õppekava alusväärtustest, üldpädevustest, õppeaine eesmärkidest, õppesisust ja oodatavatest õpitulemustest ning toetatakse lõimingut teiste õppeainete ja läbivate teemadega;
 - 2) taotletakse, et õpilase õpikoormus (sh kodutööde maht) on mõõdukas, jaotub õppeaasta ulatuses ühtlaselt;
 - 3) võimaldatakse õppida individuaalselt ja üheskoos teistega (iseseisvad, paaris- ja rühmatööd), et toetada õpilaste kujunemist aktiivseteks ning iseseisvateks õppijateks;
 - 4) kasutatakse diferentseeritud õppeülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud käsitlust ning suurendavad õpimotivatsiooni;
 - 5) rakendatakse nüüdisaegseid info- ja kommunikatsioonitehnoloogiatel põhinevaid õpikeskkondi ning õppematerjale ja -vahendeid;
 - 6) laiendatakse õpikeskkonda: arvutiklass, raamatukogu, kohaliku omavalitsuse ja riigiasutused, ettevõtted, mittetulundusühingud, arhiivid, näitused, muuseumid.
- Gümnaasiumi ühiskonnaõpetuse tundides kasutatakse erinevaid õppemeetodeid, sh aktiivõpet: rollimäng, arutelu, diskussioon, väitlus, ajurünnak; ühistegevus ja vabatahtlik töö, projektõpe; referaadi, uurimistö, arvamustöö, õpimapi koostamine (viitamisreeglitega tutvumine, töö

esitlemine jm); temaatilised mängud, nt tarbijakaitse; infootsing teabeallikatest (sh riigiportaalist www.eesti.ee) ja andmete töötlemine ning esitamine IKT võimalusi kasutades; statistika, allikate, sh juriidiliste tekstide ja kaardi analüüs; töölehtede täitmine; reklaami, teemakohaste filmide jms kriitiline analüüs; juhtumianalüüs, dokumendiplankide täitmine jm; õppekäigud, külalisesinejate kutsumine jne.

3.5. Füüsiline õpikeskkond

1. Tõrva Gümnaasium korraldab valdava osa õpet klassis, kus saab rühmatöö tegemiseks mööblit ümber paigutada, on internetiühendus ning audiovisuaalse materjali kasutamise võimalus. Õppe sidumiseks igapäevaeluga võimaldab kool õpet väljaspool klassi.
2. Tõrva Gümnaasium võimaldab kasutada tunnis Eesti, Euroopa ja maailma poliitilist kaarti, „Eesti Vabariigi põhiseadust“ (üks eksemplar õpilase kohta), „Eesti Vabariigi põhiseaduse“ kommenteeritud väljaannet (üks kooli kohta), ÜRO inimõiguste ülddeklaratsiooni (vähemalt üks kahe õpilase kohta), Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni (üks kooli kohta), ÜRO lapse õiguste konventsiooni (üks kooli kohta), Euroopa Liidu põhiõiguste hartat ning parandatud ja täiendatud Euroopa sotsiaalharta (üks kooli kohta).
3. Tõrva Gümnaasium võimaldab ainekava eesmärgi toetavaid õppematerjale (auviseid, erialaseid teatmeteoseid, ajalehti ja ajakirju, statistilisi ja metoodilisi materjale jne) vastavalt võimalustele.

3.6. Hindamine

Ühiskonnaõpetuse õpitulemusi hinnates lähtutakse gümnaasiumi õppekava üldosa ning teiste hindamist reguleerivate õigusaktide käsitlest. Gümnaasiumi õpitulemused on määratud rahuldaval tasemel.

Hinnatakse ainekavas toodud õpitulemuste saavutatust: nii õpilase teadmisi ja nende rakendamise oskust kui ka üldpädevuste saavutatust, sh õpioskusi suuliste vastuste (esituste), kirjalike ja/või praktiliste tööde ning praktiliste tegevuste alusel. Kirjalikke ülesandeid hinnates arvestatakse eelkõige töö sisu, kuid parandatakse ka õigekirjavead, mida hindamisel ei arvestata. Aineteadmiste ja -oskuste kõrval antakse hinnanguid ka väärtuselistes ning hoiakulistes küsimustes. Väärtuste ja hoiakute hindamist võimaldavad rollimängud, juhtumianalüüsid ning rühmatöö.

Õpitulemuste saavutatuse kontrollimise vormid on mitmekesised. Hinnata saab arutlusoskust, teksti mõistmist, tööd erinevate allikatega (pildid, skeemid, tabelid, tekstid jms). Praktiliste tööde puhul ei hinnata mitte ainult tulemust, vaid ka protsessi käiku. Õpilase hoiakuid ja väärtusi saab mõõta vaatluse, õpilase antud hinnangute ja otsustuste ning juhtumianalüüsi alusel. Veel hinnatakse õpilaste probleemide nägemise ja analüüsi oskust.

Õpitulemusi hinnatakse sõnaliste hinnangute ja numbriliste hinnetega. Õpilane peab teadma, mida ja millal hinnatakse, mis hindamisvahendeid kasutatakse ning mis on hindamise kriteeriumid.

3.7. Valikkursus „Inimene ja õigus“

3.7.1. Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Valikkursusega taotletakse, et õpilane:

- 1) mõistab õiguse olemust ning põhimõtteid, millel rajanevad „Eesti Vabariigi põhiseadus“ ja teised seadused;

- 2) omandab teadmisi Eesti õigussüsteemist;
- 3) kujundab teadlikkust orienteeruda õigusküsimustes, arendab tahet ja võimet osaleda õiguslastes diskussioonides ning lahendab iseseisvalt õigusprobleeme;
- 4) kujundab oma õiglus- ja õigustunnetust, sallivust ja ausust teiste inimeste ning tõeekspidamiste vastu, väärtustab ja arvestab autoriõigusi;
- 5) arendab efektiivse õiguskäitumise seisukohast olulisi oskusi, nagu kriitiline mõtlemine, analüüs, suhtlemine, vaatlus, probleemide lahendamine;
- 6) avardab oma teadlikkust õigussüsteemi toimimisest ning seaduste, juristide ja õiguskaitseorganite rollist;
- 7) omandab teadmisi kutsevaliku võimalustest Eesti õigussüsteemis.

3.7.2. Kursuse lühikirjeldus

Kursus on oma struktuurilt üles ehitatud Eesti õigussüsteemi ja selle ajalugu arvestades. Kursus algab õiguse olemuse ja ajaloo tutvustusega ning käsitleb seejärel Eesti õigussüsteemi ja -korraldust õigusharude kaupa.

Õppesisu koostades on pööratud tähelepanu nii kõige olulisema teoreetilise materjali omandamisele kui ka selle tähenduslikuks muutmisele praktiliste näidete kaudu. Seetõttu on soovitatav kasutada õppetöös mitmekesist õppematerjali alates õigusõpikutest kuni õppijate isiklike kogemusteni. Kursus eeldab elavat ja praktikaga tihedalt seonduvat õppetegevust.

Kuna õigusloome on pidev protsess, ei saa kursus „Inimene ja õigus“ ning selle õpetamiseks kasutatav õppematerjal pretendeerida lõplikule tõele. Õppes püütakse selle poole, et õpilased mõistaksid õiguse dünaamilisust ning oskaksid selle põhjal õigusolukordades käituda. Kursuse õppimise järel peaksid õpilased olema võimelised nägema neid ümbritsevat õigusruumi avara pilguga ning oskama esitada otstarbekohaseid küsimusi.

3.7.3. Gümnaasiumi õpitulemused

Gümnaasiumi õpitulemused kajastavad õpilase rahuldavat saavutust.

Gümnaasiumi lõpetaja:

- 1) tunneb õiguse olemust ja põhimõtteid ning Eesti õigussüsteemi;
- 2) on kursis muutustega õigussüsteemis;
- 3) kasutab õiguslaste teadmisi ja oskusi igapäevaelus;
- 4) valdab tahet ja võimet osaleda õiguslastes diskussioonides, oskab iseseisvalt toimida teda käsitlevates lihtsamates õigusprobleemides;
- 5) on omandanud õiguskäitumise seisukohast olulisi kriitilise mõtlemise, analüüsi, suhtlemise, vaatluse ja probleemide lahendamise oskusi;
- 6) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *õigus, tavaõigus, seadus, kohus, õigussüsteem, inimõigused, kodanikuõigused, Mandri-Euroopa õigussüsteem, Anglo-Ameerika õigussüsteem, eraõigus, avalik õigus, õiguse allikas, rahvaste enesemääramisõigus, õigusliku järjepidevuse printsiip, õigusriik, õigussuhe, subjektiivne õigus, juriidiline kohustus, juriidiline fakt, tegu, sündmus, õigussuhete subjekt, õigussuhete objekt, juriidiline isik, õigusvõime, teovõime, inimõigused, põhiõigused, kodanikuõigused, autoriõigused, inimõiguste subjekt, pärimine ja pärandamine: perekond, perekonnaseisuasutus, perekonnaseisuakt, perekonnaseisutunnistus, abieluvaraleping, ühisvara, lahusvara, ülalpidamiskohustus, elatis, elatistraha, vanemlikud õigused, pärimine, pärandaja, pärand, pärija, annak, pärandi avanemine, pärimisleping, testament, seaduse järgi pärimine, omand, valdus, asi, kinnisasi, vallasaki, omaabi, kinnistu, piiratud asjaõigused, leping, lepingu tingimused, suuline leping, kirjalik leping, notariaalne leping, notar, lepinguline kahju, lepinguväline kahju, mittevaraline kahju, viivis, leppetrahv, käendus, tööleping, katseaeg, töövaidluskomisjon, töövõtuleping, avalik teenistus, tarbija, kaup, teenus, kvaliteet, hind, pretensioon, süütegu, süüteo koosseis, tahtlus, kavatsatud tegu, kaudne*

tahtlus, ettevaatamatus, kergemeelsus, hooletus, süü, õigusvastane tegu, süüvõimelisus, karistus, aegumine, kohtumenetlus, tsiviilasi, haldusasi, kriminaalasi, maakohus, halduskohus, ringkonnakohus, riigikohus, hagiavaldus, võistlevuse printsiip, uurimisprintsiip, süütuse presumptsioon, esindaja, kaitsja.

3.7.4. Õpitulemused ja õppesisu

1. Mis on õigus ja kuidas see tekkis

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) saab aru õiguse tekkeloost ja õigusest kui ühiskonnaelu valdkonnast;
- 2) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *õigus, tavaõigus, seadus, kohus, õigussüsteem, Mandri-Euroopa õigussüsteem, Anglo-Ameerika õigussüsteem*.

Õppesisu

Õigus ja selle teke, õiguse kodifitseerimine, tavaõigus, seadus, kohus, õigussüsteem, Rooma õigus, inimõigused, kodanikuõigused, Mandri-Euroopa õigussüsteem, Anglo-Ameerika õigussüsteem, kohtupretsedent.

2. Õiguse jagunemine, süsteem ja allikad

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) saab aru nüüdisaja õiguse struktuurist;
- 2) suudab määrata õigussuhteid edaspidiste õpingute käigus.

Õppesisu

Eraõigus, avalik õigus, õiguse allikas.

3. Eesti õigussüsteemi ajalooline kujunemine

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) tunneb Eesti omariikluse kujunemislugu;
- 2) mõistab õpitud õigusküsimusi;
- 3) seostab käsitletud küsimuste kontekstis minevikku ja tänapäeva.

Õppesisu

Rahvaste enesemääramisõigus, selle rakendamise näiteid ajaloost, Eesti riigi teke rahvaste enesemääramisõiguse alusel, õigusliku järjepidevuse printsiip, Eesti iseseisvuse taastamine õigusliku järjepidevuse printsiibi alusel, õigusriik.

4. Õigussuhe

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) oskab eristada õiguslikku ja mitteõiguslikku suhet;
- 2) määrab õiguslikes suhetes osalejaid, lahendab lihtsamaid ja põhimõttelisemaid õiguslikke vaidlusi.

Õppesisu

Õigussuhe, subjektiivne õigus, juriidiline kohustus, juriidiline fakt, tegu, sündmus, õigussuhte subjekt, õigussuhte objekt, juriidiline isik, õigusvõime, teovõime.

5. Inimõigused

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) omandab teadmisi inimõiguste olemusest ja eripärast ning ülevaate inimõigustealastest dokumentidest;
- 2) tunneb inimõiguste järgimist Eestis ja olukorda maailmas;
- 3) märkab ja analüüsib inimõiguste probleeme;
- 4) on salliv erinevate inimeste ja mõtteviiside suhtes.

Õppesisu

Inimõigused, põhiõigused, kodanikuõigused, inimõiguste subjekt, inimõiguste kaitse süsteem, inimõiguste kaitse ja järelevalve organisatsioonid, inimõiguste piiramine.

6. Perekonnaõigus

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) on omandanud teadmisi perekonnaõigusest, sealhulgas tema enda õigustest, kohustustest ning vastutusest perekonnasuhetes;
- 2) suhtub positiivselt perekonnasse ning laste kasvatamisesse.

Õppesisu

Perekond, abielu ja abiellumine, abielu lõppemine, perekonnaseisuasutus, perekonnaseisuakt, perekonnaseisutunnistus, abieluvaraleping, ühisvara, lahusvara, abikaasade varalised õigused ja kohustused, laps perekonnas, ülalpidamiskohustus, elatis, elatisraha, vanemlikud õigused, pärimine, pärandaja, pärand, pärija, pärimise käik, pärandi avanemine, testamenditäitja, inventuur, annak, pärimisleping, testament, notariaalne testament, kodune testament, seaduse järgi pärimine, pärimine pärandaja viimse tahte kohaselt, sundosa.

7. Asjaõigus

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) on omandanud algteadmised asjaõigusest ning oskab orienteeruda omandisuhetes;
- 2) on omandanud praktilisi oskusi asjaõiguse toimimisest igapäevaelu tasandil.

Õppesisu

Leping, lepingu tingimused, suuline leping, kirjalik leping, lepingute areng, riigi roll lepingute täitmisel, lepingute sõlmimine, notariaalne leping, notar, lepingu täitmine, lepingu mittetäitmine, lepinguline kahju, lepinguväline kahju, mittevaraline kahju, viivis, leppetrahv, käendus, omand, valdused, hüpoteegid, servituudid, intellektuaalomand.

8. Lepingud

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) eristab lepingu vorminõudeid ning mõistab erinevate lepingutingimuste tähtsust;
- 2) eristab eriliigiliste lepingute erinevaid olulisi tingimusi;
- 3) teab, kus võib lepingute sõlmimisel tekkida probleeme, ning suhtub lepingute sõlmimisesse tähelepanelikult.

Õppesisu

Leping, lepingu tingimused, suuline leping, kirjalik leping, notariaalne leping, notar, lepinguline kahju, lepinguväline kahju, moraalne kahju, viivis, leppetrahv, käendus.

9. Tööõigus

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) teab töölepingu olemust ja olulisi tingimusi ning oma õigusi töölepingu lõpetamisel;
- 2) teab töölepingu ja töövõtulepingu erinevust ning oskab hankida abi tööõigusküsimustes;
- 3) oskab sõlmida töölepingut.

Õppesisu

Tööleping, katseaeg, töövaidluskomisjon, töövõtuleping, avalik teenistus.

10. Tarbijakaitse

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) oskab käituda probleemsetes tarbimissituatsioonides ning oma õiguste kaitsmiseks abi otsida;
- 2) on teadlik ja säästlik tarbija.

Õppesisu

Tarbija, kaup, teenus, tarbija õigused ja kohustused, teenuse või kauba pakkuja õigused ja kohustused, reklaam, kataloogid, kvaliteet, hind, kauba ja teenuse eest tasumine, pretensioon ja selle esitamine, kompensatsioon.

11. Intellektuaalomand

Õpitulemused

Õpilane tunneb ja järgib „Autoriõiguse kaitse seaduse“ nõudeid.

Õppesisu

Autor, õiguste valdaja, teos, kaubamärk, patent, andmebaas, isiklikud õigused, varalised õigused, kasutusõigus, litsents, autoritasu, piraatkoopia, viitamine ja tsiteerimine.

12. Karistamine ja karistusõigus

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) on omandanud teadmisi karistusõiguse eesmärkidest ja olulisematest põhimõtetest;
- 2) teab, miks mõni taunitav tegu on kriminaalkorras karistatav ja teine mitte;
- 3) mõistab süütegude eest kohaldatavaid karistusi ning teab karistamist välistavaid asjaolusid;
- 4) on teadlik vajadusest võidelda ennetavalt kuritegevuse vastu.

Õppesisu

Süütegu, süüteo koosseis, tahtlus, kavatsetud tegu, kaudne tahtlus, ettevaatamatus, kergemeelsus, hooletus, süü, õigusvastane tegu, süüvõimelisus, karistus, karistuse eesmärgid, aegumine, süütuse presumpatsioon.

13. Kohtumenetlus

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) on omandanud teadmisi Eesti kohtusüsteemist, kohtumenetluse põhimõtetest ning menetluses osalevate isikute õigustest ja kohustustest;
- 2) eristab erinevaid menetlusstaadiume.

Õppesisu

Eesti kohtusüsteem, kohtumenetluse olemus ja selle liigid, tsiviilasi, haldusasi, kriminaalasi, maakohus, halduskohus, ringkonnakohus, riigikohus, hagiavaldu, võistlevuse printsiip, uurimisprintsiip, süütuse presumpatsioon, esindaja, kaitsja.

7.5. Õppetegevus

Õppetegevust kavandades ja korraldades:

- 1) lähtutakse õppekava alusväärtustest, üldpädevustest, õppeaine eesmärkidest, õppesisust ja oodatavatest õpitulemustest ning toetatakse lõimingut teiste õppeainete ja läbivate teemadega;
- 2) taotletakse, et õpilase õpikoormus (sh kodutööde maht) on mõõdukas, jaotub õppeaasta ulatuses ühtlaselt ning jätab õpilasele piisavalt aega puhata ja huvitegevustega tegelda; 50% õppeülesannetest ja tegevustest toimub moodle keskkonnas e-õppena;
- 3) võimaldatakse õppida individuaalselt ja üheskoos teistega (iseseisvad, paaris- ning rühmatööd), et toetada õpilaste kujunemist aktiivseteks ja iseseisvateks õppijateks ning loovateks ja kriitiliselt mõtlevateks isiksusteks;
- 4) kasutatakse diferentseeritud õppeülesandeid moodle keskkonnas, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud käsitlust ning suurendavad õpimotivatsiooni;
- 5) rakendatakse nüüdisaegseid info- ja kommunikatsioonitehnoloogiatel põhinevaid õpikeskkondi ning õppematerjale ja -vahendeid;
- 6) laiendatakse õpikeskkonda: kohtuistungil viibimine, arvutiklass jne;
- 7) on õppes olulisel kohal uurimuslikud tegevused, arutelu, töö mõistetega: seletamine ja kasutamine kontekstis, dokumendi ja pildi analüüs, töö õppetekstiga, plankide ja ankeetide täitmine, ajurünnak, juhtumianalüüs, rollimängud ja simulatsioonid, rühmatöö, projektides osalemine, õppekäigud, kohtumised õigusorganite esindajatega koolis ja nende töö jälgimine töökohal jmt. Uurimusliku õppe käigus omandavad õpilased probleemide püstitamise, hüpoteeside sõnastamise, töö planeerimise, vaatluste tegemise, tulemuste töötlemise, tõlgendamise ja esitamise oskused.

7.6. Füüsiline õpikeskkond

1. Tõrva Gümnaasium korraldab auditoorset õpet klassis, kus saab rühmatöö tegemiseks mööblit ümber paigutada, on internetiühendus ning audiovisuaalse materjali kasutamise võimalus. Pool õppetegevusest toimub e-õppena moodle keskkonnas, vajadusel arvutiklassis või õpilastel kodus.
2. Tõrva Gümnaasium võimaldab õppe sidumiseks igapäevaeluuga õpet ja õppekäike väljaspool klassiruumi (nt kohtus) vähemalt kord õppeaasta jooksul.

3. Tõrva Gümnaasiumil on ainekava eesmärgke toetavaid õppematerjale ja -vahendeid, seadused jt õigusaktid: „Eesti Vabariigi põhiseadus“ (vähemalt üks kahe õppija kohta), teised seadused; igapäevane õiguslane info meedias, ajakirjandus.

7.7. Hindamine

Valikkursuse „Inimene ja õigus“ õpitulemuste hindamine lähtub õppekava üldosas ja teistes hindamist reguleerivates dokumentides toodud hindamisalustest. Õpitulemuste kontrolli ja hindamise eesmärk on saada ülevaade õpitulemuste saavutatusest ja õpilase individuaalsest arengust ning kasutada saadud teavet, et õpet tulemuslikumaks kavandada. Hinnatakse nii teadmisi ja nende rakendamise oskust kui ka üldpädevuste saavutatust, sh õpioskusi suuliste vastuste (esituste), kirjalike ja/või praktiliste tööde ning praktiliste tegevuste alusel, arvestades õpilase teadmiste ja oskuste vastavust ainekavas taotletavatele õpitulemustele.

Kontrollitakse ja hinnatakse mõistete seletamist ning kasutamist, probleemidest arusaamist ja nende analüüsi, suutlikkust mõista õigusküsimuste olemust, osalemist diskussioonis, arutamise ja argumenteerimise oskust, õiguslane informatsiooni otsimise ja tõlgendamise oskust, osalemist ühistegevuses (simulatsioonid, rollimängud, projektid), plankide, avalduste, reklamatsioonide jne täitmise õigsust, kompleksust ja täpsust, ettekannete, ülevaadete, kokkuvõtete, referaatide, PowerPointi esitluste jt iseseisva ning rühmatöö ülesannete täitmist ja esitlemist.

Õpitulemusi hinnatakse sõnaliste hinnangute ja numbriliste hinnetega. Õpilane peab teadma, mida ja millal hinnatakse, mis hindamisvahendeid kasutatakse ning mis on hindamise kriteeriumid.

Kursuse hinne kujuneb praktiliste tööde ning uurimuste, iseseisvate tööde ja ettekannete hinnetest. Hindamise aluseks on töö iseseisev sooritus, loovus ja vormistamise korrektsus. Praktilised tööd on mingi konkreetse üksikteema, materjali vms kohta. Iseseisvad tööd on kodused ülesanded, klassitööd ja arvutiklassitööd, mida hinnatakse valikuliselt. Kursuse jooksul võib hinnata ka koduseid töid, suulisi vastuseid, ülesannete lahendamist, osalemist rühmatöös jne.

4. Inimeseõpetus: kursus „Perekonnaõpetus“

4.1. Üldalused

4.1.1. Õppe- ja kasvatusesmärgid

Gümnaasiumi perekonnaõpetusega taotletakse, et õpilane:

- 1) kujuneb terviklikuks, iseseisvaks ja teisi arvestavaks isiksuseks;
- 2) omandab teadmised, oskused ja hoiakud, mis on esmavajalikud perekonnaeluks;
- 3) omandab valmiduse tunnetada iseennast ja oma rolli nii kasvuperekonna kui ka enda loodava perekonna liikmena.

4.1.2. Õppeaine kirjeldus

Perekonnaõpetuse kursuses keskendutakse perekonnaelu psühholoogiale, sotsioloogiale, eetikale, perekonnaõigusele, majandamisele ja perekonna rollile ühiskonnas, et toetada vajalike teadmiste, oskuste ja hoiakute omandamist tulevase perekonnaelu alusena. Kursus aitab ka tunnetada,

mõtestada ja analüüsida olemasolevate kogemuste alusel oma rolli kasvuperekonnas ning arendada vastutustunnet loodavaks perekonnaeluks nii üksikisikuna kui ka ühiskonnas.

Perekonnaõpetuse kursus toetab eelkõige õpilaste enesemääratlus-, sotsiaalse ja väärtuspädevuse kujunemist. Teistest õppeainetest on kursus tihedalt seotud loodusainete, kirjanduse ja teiste sotsiaalvaldkonna ainetega.

Õppetegevuse valikul lähtutakse inimeseõpetuse üldisest eesmärgist, et toetada õpilase isiksuse arenemisele ning sotsialiseerumisele kaasa aitavate teadmiste, oskuste ja hoiakute kujunemist, kusjuures põhirõhk on hoiakute kujundamisel.

Õpilane õpib tundma ühiskonnas toimivaid demograafilisi, sotsiaalseid, majanduslikke ja ajaloolisi protsesse ning nähtusi, mis mõjutavad pereelu struktuure ja protsesse. Samuti integreerib õppeaine sotsiaalainete õppimisel saadud teadmisi ja oskusi ning eelmistel kooliastmetel õpitut, süstematiseerides õpitut perekonnaelu kontekstis ühiskonnas. Sestap rõhutatakse inimeseõpetuse praktilist ja rakenduslikku kallakut. Õppetegevused on aine eesmärkidest lähtuvalt õpilase jaoks mõistetavad ja tähenduslikud ning toetavad arusaama õpitava vajalikkusest. Kogu ainekäsitus on võimalikult elulähedane.

Õppe-metoodiliselt on tähtsad kolm valdkonda:

1) mitmekesised õppemeetodid, sh aktiivõppemeetodid (nt arutelud, rollimängud, rühmatööd, paaritööd, projektitööd, uurimistööd, juhtumianalüüsid, ajurünnakud jne) ning praktilised ülesanded (nt vaatlused, intervjuud jne);

2) individuaalse ja kollektiivse õppe võimaldamine;

3) õppe sidumine koolivälise eluga (nt projektitööd, uurimistööd, kohtumised erinevate inimestega jne), tagades aine seotuse igapäevaeluga.

Õpitulemuste kontrollimise ja hindamise vormid on metoodiliselt mitmekesised, luues võimalused nii individuaalseks kui ka kollektiivseks õppeks ning sidudes selle igapäevaeluga.

Väärtuskasvatus ja hoiakute kujundamine vaimse õpikeskkonna osana toimub üksteist mõistvas õhkkonnas ning on suunatud õpilaste positiivse mõtlemise arendamisele oma arengu- ja toimetulekuvõimaluste üle. Soodne sotsiaalne õpikeskkond toetub eelkõige õpilaste isikupära ja isiklike seisukohtade austamisele ning võimalustele vabalt arvamust avaldada, võimalustele initsiatiiviks, osalemiseks ja tegutsemiseks nii üksi kui ka koos teistega.

Perekonnaõpetuses õpetatakse teatud teemasid ülevaate korras ja teatud teemasid sügavuti.

Teemasid võib käsitleda nii üksteisele järgnevatena kui ka integreerituna, et saavutada oskuste-, teadmiste- ja väärtustepõhised õpitulemused.

4.1. Gümnaasiumi õpitulemused

Gümnaasiumi õpitulemused kajastavad õpilase rahuldavat saavutust.

Gümnaasiumi lõpetaja:

1) selgitab kooselu ja perekonna eri vormide osa üksikisiku ning ühiskonna elus;

2) väärtustab perekonda ning teab, oskab näha ja analüüsida lähedaste inimsuhete rolli inimese elus ning oma vastutust suhetes;

3) analüüsib perekonna funktsioone indiviidi ja ühiskonna seisukohast ning omab valmidust korraldada argielu kodus, arvestades pereliikmete turvalisust, vajadusi ja tervist;

4) tunneb abielu ja perekonna psühholoogilist, õiguslikku ning majanduslikku külge, teadvustades ühiskonna mõju perekonna kasvatustegevusele;

5) selgitab lapse arengu põhiküsimusi ja lapsevanema rolli lapse kasvatamises;

6) selgitab püsisuhte olemust ning selle seost seksuaalsuse ja armastusega, väärtustades usaldust ning positiivsed tundeid;

7) tunnetab iseennast, oma rolli ja vastutust nii kasvuperekonna kui ka loodava perekonna liikmena;

8) omab valmidust seostada enda tehtavaid valikuid isikliku pereelu õnnestumise võimalusega tulevikus;

9) mõistab vajadust tegutseda turvaliste inimsuhete loomise, säilimise ja arendamise nimel ning on valmis olema pere ja peret ümbritseva sotsiaalse võrgustiku liige.

4.2. Õpitulemused ja õppesisu

1. Perekond

Õpitulemused:

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) kirjeldab perekonna ja peresuhete muutumist aegade vältel;
- 2) selgitab kooselu ja perekonna vormide mitmekesisust, analüüsides nende eeliseid ning puudusi;
- 3) analüüsib perekonna funktsioone indiviidi ja ühiskonna seisukohast ning selgitab, kuidas oleneb nende täitmine igast pereliikmest;
- 4) selgitab perekeskse ja individualistliku perekäsitluse olemust.

Õppesisu

Perekond. Perekonna minevik, olevik ja tulevik. Kooseluvormid. Perekonna eri vormid. Perekonna funktsioonid indiviidi ja ühiskonna seisukohast. Perekeskne ja individualistlik perekäsitlus.

2. Püsisuhe

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) kirjeldab püsisuhte loomist ja säilimist mõjutavaid tegureid ning tähtsustab positiivseid tundeid ja negatiivsete tunnetega toimetulekut turvalise püsisuhte alusena;
- 2) mõistab püsisuhtest tulenevat vastutust ning kirjeldab toimetulekuviise lähisuhete lõppemise korral;
- 3) kirjeldab armastuse olemust, võttes aluseks armastuse liigituse;
- 4) selgitab seksuaalsuhete seotust armastusega ning turvalise ja vastastikku rahuldust pakuva seksuaalkäitumise põhimõtteid inimsuhetes;
- 5) kirjeldab, kuidas mõjutavad ühiskond ja kultuur suhtumist seksuaalsusesse ning seksuaalsuhetesse.

Õppesisu

Lühi- ja pikaajaline suhe. Püsisuhte loomine ja säilitamine. Püsisuhte püsimumist mõjutavad tegurid. Tunded ja püsisuhe. Püsisuhtest tulenev vastutus. Toimetulek suhete lõppemisega. Armastuse olemus ja liigid. Seksuaalsuhted. Turvaline seksuaalkäitumine. Ühiskonna ja kultuuri mõju suhtumisele seksuaalsusesse.

3. Abielu

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) analüüsib registreeritud ja vabaabielu võimalikke eeliseid ning puudusi;
- 2) selgitab abieluga seonduvate tavade ja kommete tugevdavat ning toetavat mõju inimsuhetele;

- 3) mõistab lähedase sotsiaalse võrgustiku tähtsust abielu toetava süsteemina;
- 4) kirjeldab abielu perioode ning abieluga kohanemist ja rahulolu mõjutavaid tegureid;
- 5) selgitab abielusuhtest tulenevaid õigusi ja kohustusi.

Õppesisu

Abielu: registreeritud abielu ja vabaabielu. Abielu, tavad ja kombed. Abielu toetav lähedane sotsiaalne võrgustik. Abieluline kohanemine. Abielu perioodid. Abielulise rahulolu muutused kooselu jooksul. Abielusuhtest tulenevad õigused ja kohustused.

4. Lapsevanemaks olemine

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) kirjeldab lapsevanemaks olemist, lähtudes selle komponentidest;
- 2) analüüsib vanemate kasvatuslikust rollist tulenevat vastutust lapse kasvatamisel;
- 3) analüüsib vanemate kasvatusstiile, lähtudes lapse arengu toetamisest kodukasvatases;
- 4) selgitab tegureid, mis mõjutavad inimese reproduktiivtervist;
- 5) kirjeldab tõhusaid meetodeid, mis aitavad planeerida rasedust soovitud ajal;
- 6) selgitab planeerimata rasedusega kaasnevaid valikuid ning neid mõjutavaid tegureid.

Õppesisu

Lapsevanemaks olemine ja selle komponendid: bioloogiline, juriidiline, psühholoogiline, sotsiaalne. Vanemate roll ja vastutus lapse kasvatajana. Vanemate kasvatusstiilid. Pereplaneerimine ja seda mõjutavad tegurid. Planeerimata rasedus.

5. Laps

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) selgitab laste arengulisi vajadusi varajases lapseas ja vanemate osa nende rahuldamisel;
- 2) selgitab lapse ja vanema vahelise kiindumussuhte olemust ning vanemate mõju selle kujunemisele;
- 3) analüüsib kodukasvatuse olemust ja tähtsust lapse arengus.

Õppesisu

Lapse areng ja vanema osa selles. Kiindumussuhe lapsega ning vanemate mõju selle kujunemisele. Kodukasvatuse olemus, eesmärgid ja osa lapse arengus.

6. Kodu ja argielu

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) teadvustab kodu kui turvalise elukeskkonna mõju inimese ja tema lähisuhete arengule;
- 2) selgitab ning oskab näha võimalusi pereliikmete vajaduste ja väärtustega arvestamiseks ning vastastikuseks toetuseks ja abiks;
- 3) kirjeldab pereliikmete rollide ja rollinõuete kokkuleppelisust ja paindlikkust ning nende mõju peresuhetele;

- 4) demonstreerib õpituatsioonis tõhusaid lahkelide lahendamise viise peres;
- 5) kirjeldab tegureid, mis mõjutavad pereliikmete füüsilist, emotsionaalset, sotsiaalset ja vaimset tervist ja tervislikku eluviisi, ning selgitab võimalusi neid säilitada ja parandada;
- 6) teab, kuidas sõltuvus erinevatest ainetest või tegevustest mõjutab peresuhteid, ning selgitab kaassõltuvuse olemust;
- 7) oskab seada tervise edendamise seonduvaid eesmärke nii enda, perekonna kui ka kogukonna tasandil;
- 8) teadvustab lahkuminek ja lahutuse põhjusi ning tagajärgi;
- 9) teadvustab leina olemust ning leinast ülesaamise võimalusi;
- 10) väärtustab perekondlike suhete säilimist ja perekonda.

Õppesisu

Kodu ja selle loomine. Kodu kui elukeskkond. Pereliikmete vajadused ja väärtused ning nende arvestamine. Sallivus suhetes. Rollide jaotumine peres. Abistavad suhted peres. Suhtlemine peres. Lahkelid peres ning nende lahendamise võimalused. Perekond, inimese tervis ja tervislik eluviis. Terviseriskid ning nende ennetamine üksikisiku, perekonna ja kogukonna tasandil. Lahkumine ja lahusus. Lein ja toimetulek sellega. Perekondlike suhete säilitamine.

7. Perekonna majanduselu ja seadusandlus

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) oskab kavandada pere eelarvet ning mõistab iga pereliikme õigust oma ajale, ruumile ja materiaalsele kulutustele, arvestades teisi;
- 2) teab põhilisi pereelu ja laste elu reguleerivad seadusi.

Õppesisu

Pere eelarve ja materiaalsed ressursid peres. Abielu ja laste elu reguleerivad seadused.

8. Perekond inimese elus

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) selgitab perekonna tähtsust inimese jaoks elu erinevatel perioodidel;
- 2) selgitab põlvkondi ühendavate sidemete tugevdavat ja toetavat mõju pereelule;
- 3) väärtustab perekonnaelu positiivset rikastavat mõju inimese lähisuhete võrgustikus.

Õppesisu

Perekonna tähtsus inimese elu erinevatel perioodidel. Side põlvkondade vahel. Õnn ja perekonnaelu.

4.3. Õppetegevus

Õppetegevust kavandades ja korraldades:

- 1) lähtutakse õppekava alusväärtustest, üldpädevustest, õppeaine eesmärkidest, õppesisust ja oodatavatest õpitulemustest ning toetatakse lõimingut teiste õppeainete ja läbivate teemadega;

- 2) taotletakse, et õpilase õpikoormus (sh kodutööde maht) on mõõdukas, jaotub kursuse ulatuses ühtlaselt;
- 3) võimaldatakse õppida individuaalselt ja üheskoos teistega (iseseisvad, paaris- ja rühmatööd), et toetada õpilaste kujunemist aktiivseteks ning iseseisvateks õppijateks;
- 4) kasutatakse diferentseeritud õppeülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud käsitlust, aitavad õpitut süvitsi mõista ning suurendavad õpimotivatsiooni;
- 5) rakendatakse nüüdisaegseid info- ja kommunikatsioonitehnoloogiatel põhinevaid õpikeskkondi ning õppematerjale ja -vahendeid;
- 6) laiendatakse õpikeskkonda: näiteks arvutiklass, ettevõtted, muuseumid, näitused;
- 7) kasutatakse mitmekesiseid õppemeetodeid, sh aktiivõpet: arutelud, diskussioonid, juhtumianalüüsid, paarisööd, projektööpe, rollimängud, rühmatööd, väitlused, õpimapi ja uurimistö koostamine, praktilised ja uurimistöed (nt töölehtede täitmine, loovtööde kirjutamine, infootsingud teabeallikatest) jne;
- 8) arvestatakse õpilaste ja kohaliku eripära ning ühiskonnas toimuvaid muutusi, millele loob aluse õppesisu esitus kohustuslike ning süvendavate ja laiendavate teemade kaudu;
- 9) arendatakse õpilaste teadmisi, oskusi ja hoiakuid, sealjuures on põhiohk hoiakute kujundamisel;
- 10) võimaldatakse siduda õpet koolivälise eluga, et kogu ainekäsitus oleks võimalikult elulähedane.

4.4. Füüsiline õpikeskkond

1. Tõrva Gümnaasium korraldab valdava osa õppes klassis, kus on võimalused rühmatööks ja ümarlauavestluseks ning toetavad demonstratsioonivahendid.
2. Õppe sidumiseks igapäevaeluga võimaldab kool õpet väljaspool klassi.

4.5. Hindamine

Inimeseõpetuse õpitulemusi hinnates lähtutakse gümnaasiumi riikliku õppekava üldosa ja teiste hindamist reguleerivate õigusaktide käsitlusest.

Hindamise põhiline ülesanne on toetada õpilase arengut, kujundades positiivse minapildi ja adekvaatse enesehinnangu, kusjuures oluline on õpilase enda roll hindamises, pakkudes võimalusi enesehindamiseks.

Inimeseõpetuses hinnatakse õpilaste teadmisi ja oskusi, kuid ei hinnata hoiakuid ega väärtusi.

Hoiakute ja väärtuste kohta antakse õpilasele tagasisidet.

Õpitulemuste hindamise vormid on mitmekesised, sisaldades nii suulisi, kirjalikke kui ka praktilisi ülesandeid.

Suuliste ja kirjalike ülesannete puhul õpilane:

- 1) selgitab ja kirjeldab mõistete sisu ning omavahelisi seoseid,
- 2) selgitab oma arvamusi, hinnanguid, seisukohti ja suhtumisi, seostades neid omandatud teadmistega ja igapäevaeluga,
- 3) eristab, rühmitab, võrdleb ja analüüsib olukordi, seisundeid, tegevusi ning tunnuseid lähtuvalt õpitulemustest,
- 4) demonstreerib faktide, mõistete ning seaduspärasuste tundmist lähtuvalt õpiülesannete sisust.

Praktiliste ülesannete puhul õpilane:

- 1) rakendab teoreetilisi teadmisi praktiliselt õpituatsioonis;

- 2) demonstreerib õpitulemustes määratud oskusi õpituatsioonis,
- 3) kirjeldab õpitulemustes määratud teadmiste ja oskuste rakendamist igapäevaelus.

5. Valikkursus „Psühholoogia” gümnaasiumile

5.1. Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Gümnaasiumi valikkursuse eesmärgid on toetada tervikliku, iseseisva ja teisi arvestava inimese kujunemist, taotledes, et õpilane omandab teadmisi psühholoogia põhiliste seaduspärasuste ja nende uurimise kohta ning mõistab nende rakendamise võimalusi igapäevaelus, väärtustades neid.

5.2. Kursuse lühikirjeldus

Põhikooli vältel on õpilastel eelkõige inimeseõpetuse erinevate kursuste raames olnud võimalik omandada igapäevaelus toimetulekuks vajalikke teadmisi psühholoogiast. Kursus „Psühholoogia” loob terviku, mõtestades seni omandatud kõrgemal tasemel, kusjuures rõhk on olulistel uurimustel ja katsetel, millega psühholoogilised teadmised on saadud. Samuti omandatakse valmidus mõista ning analüüsida enda ja teiste käitumist, toetudes põhilistele psühholoogilistele seaduspärasustele. Kursuse läbimisel kujuneb õpilastel arusaam psühholoogiast kui inimese tunnetust ja käitumist uurivast teadusest. Kursuse teemade valikul on toetutud uurimustele ja katsetele, mis annavad valmiduse mõista psühholoogiateadmiste rakendamise võimalusi eelkõige enda ja teiste käitumise seletamiseks. Samuti kujuneb arusaam psühholoogiast teadusena, mis aitab mõista inimese olemust tervikuna ning seda, kuidas ta koos teistega tegutseb.

Kursus toetab eelkõige õpilaste enesemääratlus-, sotsiaalse ja õpipädevuse kujunemist.

Õppetegevuse valikul lähtutakse inimeseõpetuse üldisest eesmärgist, et toetada õpilase isiksuse arenemisele ning sotsialiseerumisele kaasa aitavate teadmiste, oskuste ja hoiakute kujunemist.

Õppetegevused on aine eesmärkidest lähtuvalt õpilase jaoks mõistetavad ja tähenduslikud ning toetavad arusaama õpitava vajalikkusest. Kogu ainekäsitus on võimalikult elulähedane.

Kursuse õppesisu käsitletakse psühholoogiaalaste teadmiste allikatest ning nende teadmiste igapäevaelus rakendamise võimalustest lähtudes.

Arvestades õpilase vanuseastet, on olulised kolm valdkonda:

1) avar metoodiline repertuaar, sealhulgas aktiivõppemeetodid (nt arutelud, rollimängud, rühmatööd, paaritööd, juhtumianalüüsid, ajurünnakud jne) ning praktilised ülesanded (nt katsed, vaatlused, intervjuud jne), mis võimaldavad õpilastel ise avastada ja oma kogemusele tuginedes uurida psühholoogia olulisemaid seaduspärasusi ning mõista teoreetilisi teadmisi;

2) individuaalse ja kollektiivse õppe võimaldamine;

3) õppe sidumine koolivälise eluga (nt projektitööd, uurimistööd, kohtumised erinevate inimestega jne), kusjuures õppemeetodi valik sõltub konkreetsest õpieesmärgist.

Kursuse maht on 35 tundi.

5.3. Gümnaasiumi õpitulemused

Kursuse läbinu:

1) mõistab inimese taju, tähelepanu, mälu, õppimise, mõtlemise, emotsioonide, motivatsiooni, isiksuse, vaimsete võimete ja sotsiaalsete protsesside põhilisi seaduspärasusi ning tunneb neid enda ja teiste käitumises;

- 2) teab psühholoogias kasutatavaid põhilisi uurimismeetodeid ning eristab teaduslikku teadmist tavateadmisest;
- 3) tunneb igapäevaelus kasutusel olevaid psühholoogiaga seotud mõisteid ja kontseptsioone;
- 4) oskab rakendada psühholoogia seaduspärasusi enda õppimise analüüsimisel ja õpioskuste arendamisel;
- 5) mõistab inimeste erinevuste päritolu ja individuaalsust ning väärtustab individuaalseid ja kultuurilisi erinevusi;
- 6) analüüsib põhiliste sotsiaalsete protsesside mõju inimese käitumisele igapäevaelus;
- 7) mõistab ja kirjeldab psühholoogiateadmiste rakendamise võimalusi igapäevaelus ja rakendab psühholoogiateadmisi enda karjääriplaani koostamisel;
- 8) teab ainevaldkonnaga seotud elukutseid ja ameteid ning mõistab nende töö väärtust ühiskonnas.

5.4. Õpitulemused ja õppesisu

5.4.1. Psühholoogiateadus

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) oskab eristada teaduslikku psühholoogiat rahvapsühholoogiast, väärtustades teaduslikku käsitlust psühholoogiliste nähtuste seletamisel;
- 2) mõistab psühholoogia seoseid teiste teadustega ning oskab tuua näiteid psühholoogiateaduse harude kohta;
- 3) teab psühholoogia põhilisi uurimismeetodeid (kirjeldavad, korrelatiivsed, eksperimentaalsed) ning toob näiteid psühholoogia teaduslike uurimuste kohta;
- 4) väärtustab psühholoogiliste nähtuste seletamisel teaduslikku käsitlust.

Õppesisu

Psühholoogia kui teadus. Teaduslik psühholoogia ja rahvapsühholoogia.

Psühholoogia uurimismeetodid.

Psühholoogia harud ja seos teiste teadustega

5.4.2. Tunnetuse ja tegevuse bioloogiline alus

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) teab inimese perifeerse ja kesknärvisüsteemi ehitust ning talitlust;
- 2) teab närviraku ehitust ja talitlust;
- 3) oskab selgitada meelelise tunnetuse olemust ja liigitab aistinguid, tuues näiteid igapäevaelust.

Õppesisu

Inimese närvisüsteem: perifeerne ja kesknärvisüsteem.

Närviraku ehitus ja talitus.

Meeleelundid ja aistingud.

5.4.3. Taju ja tähelepanu

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) teab taju ülesandeid ja tajukujundite tekkimist lähtuvalt taju omadustest;
- 2) oskab tuua näiteid tajuliikide (sügavus-, liikumis- ja ruumitaju) kohta;
- 4) oskab eristada tahtlikku ja tahtmatut tähelepanu ning kirjeldab nende mõju oma õpitegevusele ja igapäevaelule.

Õppesisu

Taju ja selle omadused. Tajukujundi tekkimine. Tajuliigid: sügavus-, liikumis-, ruumitaju. Tahtlik ja tahtmatu tähelepanu.

5.4.4. Mälu

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) oskab tuua näiteid töömälu ja pikaajalise mälu kohta, toetudes teaduslikule käsitlusele;
- 2) analüüsib isiklike kogemuste kaudu episoodilise, semantilise ja protseduurilise mälu erinevusi;
- 3) kirjeldab tähelepanu, infotöötluste sügavuse ja info kokkupakkimise mõju informatsiooni salvestamisele mälus;
- 4) teab unustamise põhjusi ning oskab tuua näiteid, kuidas muuta meenutamine õppides tõhusamaks.

Õppesisu

Mälu. Töömälu ja pikaajaline mälu. Episoodiline, semantiline ja protseduuriline mälu. Mäluprotsessid: salvestamine, meenutamine, unustamine.

5.4.5. Õppimine

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) teab, mis on õppimine, ning selgitab, kuidas omandatakse teadmisi ja oskusi;
- 2) teab ja kirjeldab erinevaid õppimise viise: harjumine, tingimine, sotsiaalne õppimine, teadmiste konstrueerimine;
- 3) oskab tuua näiteid õppimise viiside rakendumise kohta õpitegevustes ning oskab analüüsida oma õppimist.

Õppesisu

Õppimine, teadmised ja oskused. Õpiviisid: harjumine, tingimine, sotsiaalne õppimine, teadmiste konstrueerimine.

5.4.6. Mõtlemine

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) oskab eristada ja kirjeldada mõtlemise elemente (kujundeid, mõisteid ja skeeme) ning mõistab keele ja mõtlemise seoseid;
- 2) teab probleemide lahendamise etappe ja oskab tuua näiteid takistuste kohta probleeme lahendades;
- 3) analüüsib teadmiste ja kogemuste mõju probleemide lahendamisele ning loovale mõtlemisele ning toob isiklikust kogemusest näiteid selle kohta;
- 4) oskab rakendada probleemi lahendamise etappe probleemülesandeid lahendades ning analüüsida lahenduse käiku.

Õppesisu

Mõtlemine. Mõtlemise elemendid: kujundid, mõisted, skeemid.

Keel ja mõtlemine.

Probleemide lahendamine ja loov mõtlemine

5.4.7. Emotsioonid ja motivatsioon

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) teab emotsiooni mõistet ja põhiemotsioone ning kirjeldab, kuidas emotsioonid väljenduvad füsioloogiliselt, tunnetuslikult ja käitumises;
- 2) analüüsib emotsioonide ja vaimse tervise seoseid, oskab tuua näiteid, kuidas vaimset tervist hoida ja kust vajaduse korral abi leida;
- 3) väärtustab emotsioonide väljendusviise, mis ei kahjusta ennast ega teisi, ning demonstreerib neid õpituatsioonid;
- 4) oskab selgitada vajaduste, eesmärkide ja motivatsiooni seoseid;
- 5) rakendab õpituatsioonid oskust seada lühi- ja pikaajalisi eesmärke ning planeerida nende saavutamiseks vajalikke tegevusi;
- 5) teab ja toob näiteid bioloogilise ja kultuurilise motivatsiooni avaldumisvormide kohta;
- 6) oskab kirjeldada inimese saavutusvajaduse rahuldamise võimalusi erinevates tegevusvaldkondades.

Õppesisu

Emotsioon. Emotsiooni komponendid. Põhiemotsioonid ja emotsioonide väljendamine.

Vajadused, eesmärgid ja motivatsioon. Bioloogiline ja kultuuriline motivatsioon. Saavutusvajadus.

5.4.8. Individuaalsed erinevused

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) oskab selgitada isiksuse viiefaktorilist käsitlust, tuues selle kohta näiteid;
- 2) mõistab pärilikkuse ja keskkonna osa isiksuseomaduste kujunemises;
- 3) teab isiksuseomaduste mõõtmise põhilisi meetodeid psühholoogias;
- 4) oskab tuua näiteid üld- ja erivõimekuse väljendumise ning rakendamise võimaluste kohta inimestel;
- 5) teab intelligentsuskoefitsiendi tähendust;
- 6) mõistab normi ja hälbivuse suhtelisust ning väärtustab inimeste erinevusi.

Õppesisu

Isiksus, isiksuseomadused. Isiksuse bioloogilised alused.
Vaimsed võimed: üldvõimekus ja erivõimekused. IQ.
Individuaalsed erinevused, norm ja hälbivus

5.4.9. Sotsiaalsed protsessid

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) mõistab kultuurilise ja rahvusliku identiteedi kujunemise mehhanisme;
- 2) analüüsib, kuidas esmamulje, eelarvamused ja stereotüübid mõjutavad inimeste sotsiaalset tajut, ning toob selle kohta näiteid;
- 3) analüüsib rühmas toimivate protsesside (sünergia, vastutuse hajumise, konformsuse, rühmamõtlemise) mõju inimese käitumisele, seostades seda igapäevaeluga;
- 4) väärtustab vajadust seista vastu rühmasurvele, mis õhutab ennast ja teisi kahjustavalt käituma.

Õppesisu

Sotsiaalne võrdlemine ja identiteet. Sotsiaalne tajut. Esmamulje, eelarvamused, stereotüübid.
Rühmaprotsessid – sünergia, vastutuse hajumine, konformsus, rühmamõtlemine.

5.4.10. Patopsühholoogia

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) omab ülevaadet erinevatest psüühikahäirete käsitlustest ja normi mõiste arengust ajaloo vältel;
- 2) teab levinumate psüühikahäirete omadusi;
- 3) analüüsib, kuidas erinevad vaimsed probleemid võivad mõjutada inimese toimetulekut ühiskonnas.

Õppesisu

Normi kujunemine, ajaloolised normaalsuse käsitlused.
Psüühikahäirete klassifikatsioonid ja käsitlused. Levinumad psüühikahäired.

5.4.11. Psühholoogia rakendused

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) oskab kirjeldada psühholoogi tööd eri valdkondades ning väärtustab üldnimilike eetilisi printsiipe psühholoogias;
- 2) mõistab psühholoogiateadmiste olulisust ning väärtuslikkust enda ja teiste käitumise seletamisel.

Õppesisu

Psühholoogi elukutse ja psühholoogia rakendused.
Psühholoogiateadmiste rakendamine igapäevaelus.

5.5. Õppetegevus

Õppetegevust kavandades ja korraldades:

- 1) lähtume õppekava alusväärtustest, üldpädevustest, õppeaine eesmärkidest, õppesisust ja oodatavatest õpitulemustest ning toetame lõimingut teiste õppeainete ja läbivate teemadega;
- 2) taotleme, et õpilase õpikoormus (sh kodutööde maht) on mõõdukas, jaotub kursuse ulatuses ühtlaselt;
- 3) võimaldame õppida individuaalselt ja üheskoos teistega (iseseisvad, paaris- ja rühmatööd), et toetada õpilaste kujunemist aktiivseteks ning iseseisvateks õppijateks;
- 4) kasutame diferentseeritud õppeülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud käsitlust, aitavad õpitut süvitsi mõista ning suurendavad õpimotivatsiooni;
- 5) rakendame nüüdisaegseid info- ja kommunikatsioonitehnoloogiatel põhinevaid õpikeskkondi ning õppematerjale ja -vahendeid;
- 6) laiendame õpikeskkonda: sotsiaal-kultuuriline keskkond, arvutiklass;
- 7) kasutame erinevaid õppemeetodeid, sh aktiivõpet: arutelud, diskussioonid, juhtumianalüüsid, paaris- ja rühmatööd, rollimängud, rühmatööd, uurimistöe koostamine, praktilised tööd (nt töölehtede täitmine, loovtööde kirjutamine, infootsingud teabeallikatest) jne;
- 8) arvestame õpilaste ja kohaliku eripära ning ühiskonnas toimuvaid muutusi, millele loob aluse õppesisu esitus kohustuslike ning süvendavate ja laiendavate teemade kaudu;
- 9) arendame õpilaste teadmisi, oskusi ja hoiakuid;
- 10) võimaldame siduda õpet koolivälise eluga ning tagame võimalikult õpilaskeskse ainekäsitluse.

5.6. Füüsiline õpikeskkond

1. Psühholoogias lähtutakse gümnaasiumi riikliku õppekava üldosast ja teistest õpikeskkonda reguleerivatest õigusaktidest.
2. Tõrva Gümnaasium korraldab valdava osa õppest klassis, kus on võimalused rühmatööks ja ümarlauavestluseks ning toetavad demonstratsioonivahendid.
3. Õppe sidumiseks igapäevaeluga võimaldab Tõrva Gümnaasium õpet väljaspool klassi.

5.7. Hindamine

Hindamisel lähtume vastavatest gümnaasiumi riikliku õppekava üldosa sätetest. Hindamise põhiline ülesanne on toetada õpilase arengut, kujundades positiivset minapilti ja adekvaatset enesehinnangut, kusjuures oluline on õpilase enda roll hindamises, pakkudes võimalusi enesehindamiseks. Psühholoogias hindame õpilaste teadmisi ja oskusi, kuid ei hinda hoiakuid ega väärtusi. Hoiakute ja väärtuste kohta anname õpilasele tagasisidet. Kirjalikke ülesandeid hinnates arvestame eelkõige töö sisu.

Õpitulemuste hindamise vormid on mitmekesised, sisaldades nii suulisi, kirjalikke kui ka praktilisi ülesandeid.

Suuliste ja kirjalike ülesannete puhul õpilane:

- 1) selgitab ja kirjeldab mõistete sisu ning nende seoseid;
- 2) selgitab oma arvamusi, hinnanguid, seisukohti ja suhtumisi, seostades neid omandatud teadmistega ja igapäevaeluga;
- 3) eristab, rühmitab, võrdleb ja analüüsib olukordi, seisundeid, tegevusi ning tunnuseid lähtuvalt õpitulemustest;
- 4) demonstreerib faktide, mõistete ning seaduspärasuste tundmist lähtuvalt õpiülesannete sisust.

Praktiliste ülesannete puhul õpilane:

- 1) rakendab teoreetilisi teadmisi praktiliselt õpituatsioonis;

- 2) demonstreerib õpitulemustes määratud oskusi õpituatsioonis;
- 3) kirjeldab õpitulemustes määratud teadmiste ja oskuste rakendamist igapäevaelus.

6. Valikkursus „Suhtlemispsühholoogia“

6.1. Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Aine „Suhtlemispsühholoogia“ eesmärgiks on anda õpilastele ülevaade suhtlemise kui olulise infovahetusprotsessi teoreetilistest ja praktilistest aspektidest, toetades seeläbi õpilaste arengut ja iseseisvumist, samuti aidata õpilastel mõista endi kui suhtlejate eripärasid ning kasutada saadud teadmisi igapäevase suhtlemise efektiivsemaks muutmisel.

7.2 Aine lühikirjeldus

Suhtlemine kui infovahetusprotsess, mis inimeste vahel katkematult toimub, on väga oluline igapäevase elu osa. Suhtlemist omakorda mõjutab teiste hulgas inimese minapilt, enesehinnang, oskus emotsioone olukorrale sobivalt väljendada ja teiste inimeste emotsioone ära tunda.

Valikkursuse jooksul tutvustame õpilastele lühidalt erinevaid teoreetilisi lähenemisi, millele suhtlemispsühholoogia toetub, teeme tutvust suhtlemisprotsessi olemuse ja ülesehitusega, tutvustame suhtlemise komponente, erinevaid suhtlemise vorme, sh verbaalne ja mitteverbaalne suhtlemine. Suur rõhk on praktilisel tegevusel, mille käigus on võimalik omandada efektiivseid suhtlusvõtteid, õppida ära tundma suhtlustõkkeid ning kasutama aktiivse kuulamise põhimõtteid.

Kursus on mõtteliseks jätkuks valikkursusele „Psühholoogia“, kuid eelmainitud kursuse läbimine ei ole „Suhtlemispsühholoogia“ kursusel osalemiseks kohustuslik. Kursuse maht on 35 tundi.

6.3. Gümnaasiumi õpitulemused

Kursuse läbinu:

- 1) mõistab suhtlemise olemust ja olulisust, tunneb olulisemaid teaduslikke teooriaid ja rahvapsühholoogilisi käsitlusi, teab põhilisi suhtlemismehhanisme;
- 2) tunneb suhtlemisprotsessi osasid, teab suhtlemist takistavaid ja soodustavaid tegureid ning oskab neid igapäevases suhtluses ära tunda ning oma käitumise reguleerimisel kasutada;
- 3) tunneb sotsiaalsetes gruppides toimuvaid mehhanisme, konflikti tekkimise tagamaid;
- 4) omandab oskuse edukalt suhelda ja lahendada erinevaid konfliktsituatsioone, samuti oskab kasutada suhtlemisel peegeldamist, tagasiside andmist ning aktiivse kuulamise põhimõtteid kui efektiivse suhtlemise olulisi komponente.

6.4. Õpitulemused ja õppesisu

1. Suhtlemise olemus, protsessid, funktsioonid

Kursuse lõpul õpilane: mõistab suhtlemise olemust ja olulisust, oskab nimetada ja suhtlemisprotsessis ära tunda suhtlemise olulisemaid komponente ja funktsioone

Õppesisu

Suhtlemise definitsioon, funktsioonid, staatused ja rollid.

Suhtlemine kui kommunikatsiooniprotsess, infovahetuses osalejad, märgid, kontekst.

Suhtlemisakti etapid, psühholoogilise kontakti loomine, infovahetus ja kontakti lõpetamine.

2. Isiksus, emotsioonid, isikutaju

Kursuse lõpul õpilane: mõistab isiksuseomaduste tähtsust suhtlusprotsessi arengus, oskab ära tunda enda emotsioone ning ka teiste poolt väljendatud emotsioone, oskab oma emotsioone analüüsida ning vajadusel ka reguleerida, et tagada võimalikult efektiivne kommunikatsioon. Mõistab isikutaju, esmase mulje ja hoiakute rolli suhete loomisel ja hoidmisel.

Õppesisu

Isiksuse mõiste, elemendid, minakontseptsioon, eneseteadvus, enesehinnang, enesetõhusus, kontrollkese.

Emotsioonide olemus, olulisus suhtlemisel kommunikatsioonivahendina. Emotsioonide analüüs

Isikutaju, hoiakud.

3. Suhtlemisvahendid

Kursuse lõpul õpilane: tunneb erinevaid protsesse ja vahendeid, mida me suhtlemisprotsessis kasutame, oskab hinnata erinevate vahendite efektiivsust ja rolli suhtlemisprotsessis.

Õppesisu

Sõnaline suhtlemine, keel kommunikaatorina

Mitteverbaalsed suhtlusvahendid, hoiak, silmside, kehakeel

Distsants, prokseemika

4. Suhtlemistasandid

Kursuse lõpul õpilane: mõistab transaktsioonilise analüüsi (E. Berne) põhimõtteid ning oskab neid kasutada oma suhtlemise reguleerimisel

Õppesisu

Transaktsioonilise analüüsi põhimõtted, lapse, täiskasvanu ja vanema tasand

Transaktsioonide liigid: rööpsed (täiendavad), ristuvad transaktsioonid, praktiline suhtlussituatsioonide analüüs

5. Suhtlemistõkked ja vestluse juhtimise tehnikad

Kursuse lõpul õpilane: mõistab suhtlusprotsessis esineda võivate tõkete olemust, kasutamise eesmärgi, oskab kasutada vestluse suunamise tehnikaid suhtlustõketest ülesaamiseks, et tagada võimalikult optimaalne infovahetus suhtlusprotsessi osapoolte vahel.

Õppesisu

Suhtlemistõkked: keskkonnast ja situatsioonist tingitud; kommunikaatori loodud barjäärid; teate vastuvõtja poolt loodud tõkked

Suhtlemispartnerist lähtuvad vestluse juhtimise tehnikad: tähelepanelik kuulamine, ignoreerimine, ümbersõnastamistehnikad

Iseendast lähtuvad vestluse juhtimise tehnikad: ignoreerimine, küsimuste esitamine, argumenteerimine

6. Enesekehtestamine

Kursuse lõpul õpilane: oskab arvestada suhtlussituatsioonis iseenda ja partneri soovide ja vajadustega, oskab ennast kehtestada soodustades võrdsust inimsuhetes, oskab kasutada oma õigusi samal ajal teiste õigusi piiramata.

Õppesisu

Kehtestamise olemus: definitsioon, olulised põhimõtted ja erinevus agressiivsest käitumisest

Keeldumine kui osa kehtestavast käitumisest, viha ja viha juhtimine

Kehtestamistehnikad

7. Konflikt

Kursuse lõpul õpilane: mõistab konfliktide olemust ja olulisust igapäevases elus, oskab konfliktsituatsiooni sekkuda ning lahendusi leida.

Õppesisu

Konflikti olemus, konfliktide põhjused, isikuisene ja isikutevaheline konflikt, gruppidevaheline konflikt

Pinge kulg konfliktis, konfliktide tüübid (akuutsed, kroonilised, latentsed), konflikti koostisosad

Käitumine konfliktsituatsioonis, konflikti lahendamine

6.5 Õppetegevus

Õppetegevust kavandades ja korraldades:

- 1) lähtume õppekava alusväärtustest, üldpädevustest, õppeaine eesmärkidest, õppesisust ja oodatavatest õpitulemustest ning toetame lõimingu teiste õppeainete ja läbivate teemadega;
- 2) taotleme, et õpilase õpikoormus (sh kodutööde maht) on mõõdukas, jaotub kursuse ulatuses ühtlaselt;
- 3) võimaldame õppida individuaalselt ja üheskoos teistega (iseseisvad, paaris- ja rühmatööd), et toetada õpilaste kujunemist aktiivseteks ning iseseisvateks õppijateks;
- 4) kasutame diferentseeritud õppeülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud käsitlust, aitavad õpitut süvitsi mõista ning suurendavad õpimotivatsiooni;
- 5) rakendame nüüdisaegseid info- ja kommunikatsioonitehnoloogiatel põhinevaid õpikeskkondi ning õppematerjale ja -vahendeid;
- 6) laiendame õpikeskkonda: sotsiaal-kultuuriline keskkond, arvutiklass;
- 7) kasutame erinevaid õppemeetodeid, sh aktiivõpet: arutelud, diskussioonid, juhtumianalüüsid, paaritööd, rollimängud, rühmatööd, uurimistöo koostamine, praktilised tööd (nt töölehtede täitmine, loovtööde kirjutamine, infootsingud teabeallikatest) jne;
- 8) arvestame õpilaste ja kohaliku eripära ning ühiskonnas toimuvaid muutusi, millele loob aluse õppesisu esitus kohustuslike ning süvendavate ja laiendavate teemade kaudu;
- 9) arendame õpilaste teadmisi, oskusi ja hoiakuid;
- 10) võimaldame siduda õpet koolivälise eluga ning tagame võimalikult õpilaskeskse ainekäsitluse.

6.6. Füüsiline õpikeskkond

1. Psühholoogias lähtutakse gümnaasiumi riikliku õppekava üldosast ja teistest õpikeskkonda reguleerivatest õigusaktidest.
2. Kool korraldab valdava osa õppes klassis, kus on võimalused rühmatöök ja ümarlauavestluseks ning toetavad demonstratsioonivahendid.
3. Õppe sidumiseks igapäevaeluga võimaldab kool õpet väljaspool klassi.

6.7. Hindamine

Hindamisel lähtume vastavatest gümnaasiumi riikliku õppekava üldosa sätetest. Hindamise põhiline ülesanne on toetada õpilase arengut, kujundades positiivset minapilti ja adekvaatset enesehinnangut, kusjuures oluline on õpilase enda roll hindamises, pakkudes võimalusi enesehindamiseks. Psühholoogias hindame õpilaste teadmisi ja oskusi, kuid ei hinda hoiakuid ega väärtusi. Hoiakute ja väärtuste kohta anname õpilasele tagasisidet. Kirjalikke ülesandeid hinnates arvestame eelkõige töö sisu.

Õpitulemuste hindamise vormid on mitmekesised, sisaldades nii suulisi, kirjalikke kui ka praktilisi ülesandeid.

Suuliste ja kirjalike ülesannete puhul õpilane:

- 1) selgitab ja kirjeldab mõistete sisu ning nende seoseid;
- 2) selgitab oma arvamusi, hinnanguid, seisukohti ja suhtumisi, seostades neid omandatud teadmistega ja igapäevaeluga;
- 3) eristab, rühmitab, võrdleb ja analüüsib olukordi, seisundeid, tegevusi ning tunnuseid lähtuvalt õpitulemustest;
- 4) demonstreerib faktide, mõistete ning seaduspärasuste tundmist lähtuvalt õpiülesannete sisust.

Praktiliste ülesannete puhul õpilane:

- 1) rakendab teoreetilisi teadmisi praktiliselt õpituatsioonis;
- 2) demonstreerib õpitulemustes määratud oskusi õpituatsioonis;
- 3) kirjeldab õpitulemustes määratud teadmiste ja oskuste rakendamist igapäevaelus.

7. Valikkursus „Globaliseeruv maailm“ (ainekava esitatud ka loodusvaldkonna ainekavas)

7.1. Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Valikkursusega taotletakse, et õpilane:

- 1) huvitub maailma eri regioonide aktuaalsetest probleemidest ning uurib nende põhjusi ja võimalikke tagajärgi nii kohalikul kui ka globaalsel tasandil;
- 2) analüüsib loodusolude, rahvastiku, kultuuri, majanduse ja ühiskonna arengu vastastikuseid seoseid õpitud piirkonna näitel;
- 3) on omandanud ülevaate globaliseerumise mõjudest maailma erinevatele regioonidele;
- 4) väärtustab maailma looduslikku ja kultuurilist mitmekesisust;
- 5) osaleb teadliku ja aktiivse kodanikuna probleemide ning konfliktide lahendamisel;
- 6) kasutab geograafiaalase info leidmiseks nii eesti- kui ka võõrkeelseid usaldusväärseid teabeallikaid.

7.2. Kursuse lühikirjeldus

Valikkursusel „Globaliseeruv maailm“ on täita oluline roll niisuguse õpilase teadlikkuse kujunemisel ja aktiivseks maailmakodanikuks saamisel, kelle jaoks on olulised ühiskonna säästev ja jätkusuutlik areng, õiglus, sallivus, kaasamine ning koostöö.

Valikkursus tugineb gümnaasiumi geograafia kohustuslikes kursustes omandatud teadmiste, oskuste ja hoiakutele ning on tihedalt seotud ajaloos, ühiskonna- ja majandusõpetuses õpitavaga. Õppesisu lõimub maailmaharidusega, mis loob võimaluse mõista üleilmastumise põhjusi ja mõjusid ning olla peamiste rahvusvaheliste arengueesmärkide ja jätkusuutliku inimarengu põhimõtete tundmise kaudu aktiivne kodanik.

Valikkursus võimaldab süvendatult tegelda eri regioonide aktuaalsete probleemidega arenenud ja arengumaade näidetel. Maailma loodusliku, kultuurilise, demograafilise ja majandusliku mitmekesisuse ning eripära tundmine lubab toime tulla globaliseerivas maailmas. Regioonide õppimisel rõhutatakse eelkõige loodusolude, rahvastiku, kultuuri, majanduse ja ühiskonna arengut vastastikustes seostes. Õppes omandatakse igapäevase eluga seonduvate probleemide lahendamise ning kompetentsete otsuste tegemise oskused, mis suurendavad õpilaste toimetulekut looduslikus ja sotsiaalses keskkonnas.

Õppe käigus arenevad õpilaste oskused teabeallikaid kasutada ning neis leiduvat teavet kriitiliselt hinnata. See aitab kaasa teadmiste ja oskuste kujunemisele, mis võimaldavad ühiskonnas esinevaid protsesse mõista ning selgitada.

Gümnaasiumi õpitulemused kajastavad õpilase rahuldavat saavutust.

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) on kursis maailma eri regioonide aktuaalsete probleemidega, teab nende põhjusi ning võimalikke tagajärgi;
- 2) toob näiteid loodusolude, rahvastiku, kultuuri, majanduse ja ühiskonna arengu vastastikuste seoste kohta õpitud regiooni näitel;
- 3) toob näiteid globaliseerumise mõjude kohta maailma eri regioonidele;
- 4) väärtustab looduslikku ja kultuurilist mitmekesisust ning peab lugu eri rahvaste kommetest ja traditsioonidest;
- 5) leiab nii eesti- kui ka võõrkeelsetest allikatest maailma eri piirkondade kohta geograafiaalast infot ning tõlgendab, üldistab ja hindab seda kriitiliselt;
- 6) osaleb aktiivselt probleemide ja konfliktide lahendamisel, põhjendades ning kaitstes oma seisukohti ja valikuid argumenteeritult.

Õppesisu

Valikkursuse **konkreetne õppesisu täpsustatakse kursuse alguses õpetaja ja õpilaste koostöös.**

Õppesisu komplekteerides lähtutakse põhimõttest, et kaetud oleksid kõik teemad maailma eri regioonide näidetel. Valitud teema esitatakse võimalikult probleemipõhiselt konkreetse regiooni, piirkonna, riigi või linna näitel.

1. Geograafilise asendi, loodusressursside, rahvastiku ja kultuuri mõju majanduse arengule.

Loodusressursside kasutamine ja selle mõju keskkonnale

2. Maavarade kaevandamisega kaasnevad keskkonnavalused ja sotsiaalsed probleemid.
3. Energiaressursside kasutamisega kaasnevad probleemid, nende võimalikud lahendused.
4. Nüüdisaegsete tehnoloogiate rakendamine arengumaades ja arenenud riikides.
5. Metsade majandusliku kasutamisega kaasnevad keskkonnavalused ja sotsiaalsed probleemid.
6. Põllumajanduse mõju keskkonnale arenenud riikides ja arengumaades.
7. Veeprobleemid, nende põhjused ja tagajärjed ning võimalikud lahendused.

8. Loodusressursid konfliktide allikana.
9. Maailmamere reostumise ja kalaressursside nappusega seotud probleemid.

Rahvastikuprotsesside mõju ühiskonna arengule

10. Demograafilisest situatsioonist tulenevad probleemid ühiskonnas ja rahvastikupoliitika (konkreetsel riigi näitel).
11. Rändega kaasnevad probleemid lähte- ja sihtriigile.
12. Pagulasprobleemid nüüdismaailmas.
13. Haiguste levik ning sellega seotud probleemid.
14. Lapstööjõu kasutamine ja nüüdisaegne orjakaubandus.
15. Ülelinnastumine ning sellega kaasnevad probleemid.
16. Keskkonnaprobleemid suurlinnades.

Erinevused regioonide ja riikide vahel ning riikide sees

17. Piirkondlike erinevuste põhjused (konkreetsel riigi näitel) ja sellest tulenevad probleemid.
18. Mitmekultuurilise ühiskonna eelised ja probleemid.
19. Kultuuride vääritimõistmine ja selle tagajärjed, kultuuridevahelised konfliktid.
20. Regioonide linnamustrid (Google Earth'i põhjal).
21. Regioonide põllumajandusmustrid (Google Earth'i põhjal).

Kaubanduse ja tarbimisega seotud konfliktid ning nende lahendamine

22. Rahvusvaheline kaubandus ja globaalne ebaõiglus.
23. Õiglane kaubandus ja selle võimalused nüüdisaegses maailmas.
24. Arengumaade toiduprobleemid, nende põhjused ja võimalikud lahendused.
25. Vaesus ja humanitaarabi tänapäeva maailmas.

Globaalsed keskkonnaprobleemid ja nende mõju eri regioonidele

26. Kliimamuutused ja nende regionaalsed tagajärjed.
27. Bioloogilise mitmekesisuse vähenemise põhjused ning sellega kaasnevad probleemid.
28. Mullastiku vaesumine ja muldade hävimisega kaasnevad probleemid.
29. Kõrbestumine, selle põhjused ja vältimise võimalused.
30. Relvakonfliktidega kaasnevad sotsiaalsed ja keskkonnaprobleemid.

7.3. Õppetegevus

Globaliseeruva maailma kursus eeldab õpilaste aktiivset osalemist õppes. Kursuse vältel otsivad õpilased teabeallikatest materjali ja analüüsivad seda kriitiliselt. Õppes on olulisel kohal arutelud, ajurünnakud, diskussioonid, rollimängud, filmide vaatamine jms, et õppida tundma probleeme, arutleda erinevate arvamuste ja seisukohtade üle ning leida lahendusi. Olulisel kohal on iseseisvad ja rühmatööd ning töö tulemuste esitlemine kaasõpilastele.

Õppes saab kasutada maailmahariduse ning teiste pidevalt täiendatavate temaatiliste portaalide õppematerjale. Õpilastel on võimalus osaleda teemaga haakuvates üritustes ja kampaaniates ning neid ise algatada, korraldada teemapäevi ja projekte teiste koolidega. Mitme teema puhul saab piirkondade ja protsesside paremaks tundmaõppimiseks kasutada Google Earth'i, veebis olevaid pildipankade materjale jne.

7.4. Füüsiline õpikeskkond

1. Praktiliste tööde läbiviimiseks korraldab Tõrva Gümnaasium vajaduse korral õppe rühmades.
2. Tõrva Gümnaasium korraldab valdava osa õpet klassis, kus on maailmaatlaste ja Eesti atlaste komplekt (iga õpilase kohta atlas) ning IKT vahendid.
3. Tõrva Gümnaasium võimaldab ainekavas nimetatud praktiliste tööde tegemiseks vajalikud vahendid ja materjalid ning demonratsioonivahendid vastavalt võimalustele.

4. Tõrva Gümnaasium võimaldab sobivad hoiutingimused praktiliste tööde ja demonstratsioonide tegemiseks vajalike materjalide kogumiseks ja säilitamiseks vastavalt võimalustele.
5. Tõrva Gümnaasium võimaldab kooli õppekava järgi vähemalt kaks korda õppeaastas õpet väljaspool kooli territooriumi (looduskeskkonnas, muuseumis jne) vastavalt võimalustele.
6. Tõrva Gümnaasium võimaldab ainekava järgi õppida arvutiklassis, kus saab teha ainekavas loetletud töid.

7.5. Hindamine

Õpitulemusi hinnates lähtutakse gümnaasiumi riikliku õppekava üldosa ja teiste hindamist reguleerivate õigusaktide käsitlest. Hinnatakse õpilase teadmisi ja oskusi suuliste vastuste (esituste), kirjalike ja/või praktiliste tööde ning praktiliste tegevuste alusel, arvestades õpilase teadmiste ja oskuste vastavust ainekavas taotletud õpitulemustele. Õpitulemusi hinnatakse sõnaliste hinnangute ja numbriliste hinnetega. Kirjalikke ülesandeid hinnates arvestatakse eelkõige töö sisu, kuid parandatakse ka õigekirjavead, mida hindamisel ei arvestata. Õpitulemuste kontrollimise vormid peavad olema mitmekesised ja vastavuses õpitulemustega. Õpilane peab teadma, mida ja millal hinnatakse, mis hindamisvahendeid kasutatakse ning mis on hindamise kriteeriumid.

Gümnaasiumi geograafias jagunevad õpitulemused kahte valdkonda: 1) mõtlemistasandite arendamine geograafia kontekstis ning 2) uurimuslikud ja otsuste langetamise oskused. Nende suhe hinde moodustumisel on eeldatavalt 70% ja 30%. Madalamat ja kõrgemat järku mõtlemistasandite arengu vahekord õpitulemusi hinnates on ligikaudu 40% ja 60%. Uurimisoskusi arendatakse ja hinnatakse nii terviklike uurimistöde kui ka nende üksikosade järgi. Probleemide lahendamisel on hinnatavad etapid 1) probleemi määramine, 2) probleemi sisu avamine, 3) lahendusstrateegia leidmine, 4) strateegia rakendamine ning 5) tulemuste hindamine. Mitme samaväärse lahendiga probleemide (nt dilemmaprobleemide) puhul lisandub neile otsuse tegemine. Dilemmaprobleemide lahendust hinnates arvestatakse, mil määral on suudetud otsuse langetamisel arvestada eri osaliste argumente.